

Natuur.ruimte

Bedreigde vogelsoort in de
Antwerpse haven

Natuur verovert
opgespoten haventerrein

Klimaattop in Cancún

Mossen, juweeltjes in de
winterse natuur

Vrijwillig

Zoals je elders in dit nummer van Natuur.ruimte kan lezen, wordt 2011 het Europees Jaar van het Vrijwilligerswerk. Het spreekt voor zich dat Natuurpunt deze keuze volmondig toejuicht. Van bij het ontstaan van onze vereniging hebben vrijwillige medewerkers immers een grote en onvervangbare rol gespeeld in de groei van de beweging tot toonaangevende natuurorganisatie in Europa.

Een doelbewuste keuze die vervat is in de 'missie' van onze vereniging: Natuurpunt wil mensen kansen geven om te participeren aan het veiligstellen van natuur en biodiversiteit. Dat 'veiligstellen' betekent trouwens veel meer dan het uitvoeren van beheertaken alleen. Natuurstudie, natuureducatie, bewegingswerking, administratief en secretariaatswerk, beleidsbeïnvloeding, ... het zijn slechts enkele facetten uit de veelzijdige werking die vrijwilligers binnen Natuurpunt Antwerpen Noord ontplooien.

Door de professionele ondersteuning, zowel op Vlaams als regionaal niveau, blijft het werk voor de vrijwilligers bovendien hanteerbaar. Natuurpunt Antwerpen Noord is géén verplichting of last, maar een bron van zelfontplooiing en een waardevol engagement. In dat opzicht vormen vrijwilligers het 'levende kapitaal' van onze vereniging.

Dit stevige netwerk van vrijwillige medewerkers en maatschappelijk engagement is zeker geen luxe. Integendeel, op een moment dat alle EU-lidstaten de financiële broekriem moeten aanhalen, is het goed dat we in Vlaanderen beschikken over een breed netwerk van mensen die dagelijks onze boodschap van 'meer en betere natuur voor iedereen' herhalen.

De onafgebroken inzet van de vele vrijwillige medewerkers van Natuurpunt Antwerpen Noord en de resultaten die behaald worden, tonen aan dat onze strategie mee garant staat voor het behoud van waardevolle natuur in onze verstedelijkte regio. Hierover kan je in dit nummer van ons ledenblad heel wat lezen.

We willen dan ook graag onze welgemeende felicitaties uitbrengen voor alle vrijwillige medewerkers – van vroeger en nu – voor hun enthousiasme en onmisbare inzet. De resultaten mogen er zijn!

Uiteraard is dit enkel mogelijk met jouw steun. We hopen dat je jouw lidmaatschap eind dit jaar weer vernieuwt. Een warme oproep om ons ook in 2011 te steunen, dus! Samen zorgen we voor meer natuur en biodiversiteit voor iedereen in onze regio.

Stefan Versweyveld
voorzitter

In dit nummer

Edito	2
Natuur.winkel	3
Natuurstudie: bedreigde vogel- soort in Antwerpse haven	4
Natuurgebied: Bospolder – Ekers Moeras	6
Natuur.actief: winterbeheer	8
Natuur.beleid: werken aan klimaat noodzakelijk	10
Natuur.prikbord	12
Natuur.beweging: help je tuinvogels de winter door	14
Snor: Reintje de vos	16
Vergeet niet te genieten	18
Brandpunt: nieuwe kern in Antwerpen Centrum	24
Natuur.divers: mossen	26
Natuur.agenda	28
Reclame	29
Colofon	30
Reclame	31
Natuur.kalender	32

Zonder vrijwilligers zou het beheer in Het Rood niet zo'n biodiversiteit en maatschappelijke meerwaarde garanderen.
Foto: Rafaël Delaedt.

De tijd van de lange avonden ...

Tekst: Hubert Michielsens

... is ook de tijd van de gezellige vuurpotten en winterse feesten.

We geven elkaar geschenken, en wat is er leuker om te geven of te krijgen dan een mooi natuurboek? Vergeet tijdens de wintermaanden ook de vogels in je tuin niet, in de Natuur.winkel kan je terecht voor uitgebalanceerd vogelvoer.

Foto: Rafaël Delaet.

Herziene ANWB vogelgids

De nieuwe **ANWB Vogelgids van Europa** (448 blz. harde kaft) beschrijft meer dan 900 vogelsoorten die voorkomen in Europa en Noord-Afrika. Ruim 40 nieuwe soorten werden toegevoegd. De gids is herzien volgens de nieuwe inzichten over vogelkennis en vogelherkenning. Eenden en ganzen komen eerst aan bod, met een bladzijde zeldzame eenden. Amerikaanse zangers, die meer en meer in Europa worden waargenomen,

staan achter de gorzen en het deel over de meeuwen is aangepast. De gids bevat informatie over habitat (leefgebied) en verspreiding met in het bijzonder gegevens over de aanwezigheid van soorten in Nederland en België. Bovendien krijg je tips voor de herkenning van de soort en een beschrijving van de geluiden. Kaartjes geven broed- en wintergebieden en trekroutes. Alle gegevens van een soort staan op dezelfde tekstpagina. Alles is geïllustreerd met meer dan 4000 zeer scherpe afbeeldingen in kleur. In registers achteraan vind je de vogelnamen in drie talen: Nederlands, Engels en de wetenschappelijke benaming. Zeker een aanrader. Ledenprijs € 29,70.

Vogels voeren en beloeren: wintervoer

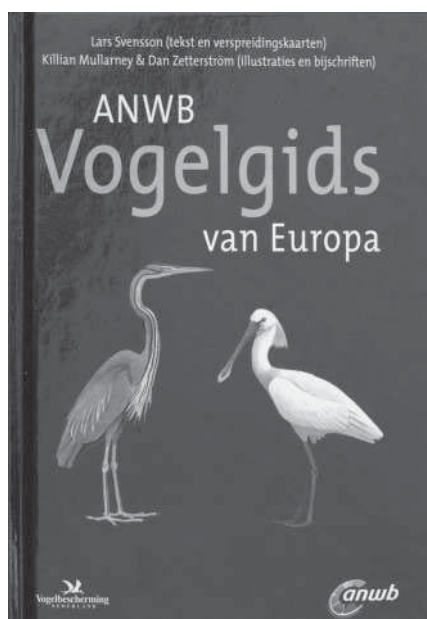
Om de Natuurpuntactie "Vogels voeren en beloeren" te ondersteunen, hebben we heel wat klaar staan: allerlei voeders, hulpmiddelen om het voedsel efficiënt aan te bieden in je tuin en een keuze uit verschillende modellen voederhuisjes. Voor het voeren van vogels zijn er

verschillende soorten "pindacakes", "pindablokken", en vetbollen gemaakt van plantaardige en dierlijke vetten aangevuld met insecten of zaden. Ze zijn voedselrijk en geschikt om de vogels in goede conditie door het winterseizoen te loodsen. Al deze artikelen zijn met zorg samengesteld en bevatten geen schadelijke bestanddelen voor de vogels. Er zijn ook verschillende mixen van granen en zaden voor silo's of als strooivoer verkrijgbaar, net zoals silo's en houders.

Geschenktips nodig?

Kijk een keer op de website van Natuurpunt voor het boek van jouw keuze:

winkel.natuurpunt.be. Je zal versteld staan van het ruime aanbod waarover we beschikken.

Natuur.winkel

Steenstraat 25, 2180 Ekeren,
tel. 03-541.58.25, e-mail:
antwerpennoord@natuurpunt.be.
Van maandag tot en met vrijdag
open van 10 tot 17 u.

Bedreigde vogelsoort bezoekt jaarlijks de Antwerpse haven

Tekst: Ludo Benoy, Bram Vogels en Ludo Roothaert

De zeldzaamste Europese zangvogel jaarlijks bij ons in de Antwerpse haven? Dat is het geval met de waterrietzanger of *Acrocephalus paludicola*, een geelbruin vogeltje van zo'n 13 centimeter lang met duidelijke, donkere rugstrepen. Volgroeide exemplaren hebben een prominente gele kruinstreep. De mannetjes en de vrouwtjes zien er bij de waterrietzanger precies hetzelfde uit.

Klein en fragiel

De volledige wereldpopulatie van deze kleine, schuwe zangvogel broedt in Oost-Europa, voornamelijk in Wit-Rusland, Polen en Oekraïne. Er zijn maar een 50-tal broedplaatsen bekend. De waterrietzanger overwintert elk jaar in West-Afrika, meer in het bijzonder in het Djoudj National Park in Senegal. In 2007, nog niet zo lang geleden dus, kon een internationaal onderzoeksteam aantonen dat in dit park ongeveer 70% van de

*Een waterrietzanger in De Kuifeend.
Foto: Pierre Blockx.*

*Een waterrietzanger in De Kuifeend.
Foto: Pierre Blockx.*

wereldpopulatie van de waterrietzanger overwintert. De populatie wordt op amper 22.000 tot 30.000 broedparen geschat, een heel kleine en dus heel erg kwetsbare populatie! Dat was ooit anders. De belangrijkste oorzaak van de achteruitgang is biotoopverlies van lage zegge- en biezemoerassen, een gevolg van de veranderde landbouwmethodes. Grote moerasgebieden werden ontgonnen en een gunstige waterhuishouding werd verstoord. Het verlies aan leefgebied voor de waterrietzanger leidde tot een enorme afname van het aantal exemplaren met maar liefst 80 tot 90% in de periode 1970-2000.

In de Antwerpse haven

Tot in de 19de eeuw broedde de waterrietzanger in Nederland, in België was hij een zomergast. Vermoedelijk kwam de soort vrij regelmatig voor in onze regio, maar daar is heel weinig over bekend. De trekroute van de vogel naar Afrika loopt via de Atlantische kust onder andere

door Nederland, België en Frankrijk. De Antwerpse haven krijgt regelmatig bezoek van doortrekkende waterrietzangers. Vooral het natuurgebied De Kuifeend en de Grote Kreek in het rangeerstation Antwerpen-Noord is van bijzonder belang. Sinds 1980 werd het schuwe en moeilijk waar te nemen vogeltje er meermaals opgemerkt. Dankzij het wetenschappelijk ringwerk weten we inmiddels dat de waterrietzanger jaarlijks een belangrijke en noodzakelijke tussenstop houdt in De Kuifeend en de Grote Kreek. Het is blijkbaar een geschikte omgeving voor de langeafstandstrekker om op korte tijd veel energie op te slaan voor zijn verdere trek naar Afrika. Sinds 1990 werden hier ongeveer 70 exemplaren geringd. Een paar interessante uitschieters: een jong van 9 dagen werd op 5 juni 2010 geringd op het nest in Oost-Polen. Het werd bij ons opnieuw gevangen op 2 augustus 2010, toen het amper twee en een halve maand oud was... Een ander exemplaar werd twee keer gevangen met een tussentijd van

10 dagen. Op die manier konden we zien dat de soort hier niet alleen blijft pleisteren, maar dat ze ook aanzienlijk in gewicht kan toenemen. Voedsel en rust zijn in De Kuifeend en de Grote Kreek dus geen probleem. Het is voor de waterrietzanger van groot belang dat het natuurgebied De Kuifeend en de Grote Kreek verder beschermd wordt. Maar ook in de nabijgelegen Bospolder liggen zones waar mogelijk waterrietzangers tijdens de trek verblijven. We konden dat tot nu toe nog niet aantonen, maar drie ringvangsten uit 1966 bewijzen dat de waterrietzanger er vroeger wel al voorkwam.

Verdere bescherming: een absolute noodzaak!

In het kader van de 'Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals', de zogenaamde Bonn-conventie ter bescherming van trekkende diersoorten, werd een

internationaal actieplan opgesteld voor de bescherming van de waterrietzanger. België is sinds 2005 toegetreden tot deze internationale overeenkomst. De Vlaamse overheid, Natuurpunt en het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen zijn zich bewust van de noodzaak om de waterrietzanger en zijn leefgebied in Vlaanderen te beschermen. Ze stelden samen een Vlaams actieplan en een gebiedslijst op die speciale bescherming moet bieden voor de soort. Maar De Kuifeend en de Grote Kreek staat nog niet op deze lijst, hoewel het één van de topgebieden in Vlaanderen is. De ringvangsten en visuele waarnemingen van de voorbije jaren bewijzen dat het gebied een belangrijke tussenschakel is in de trekroute van de waterrietzanger. Onlangs bleek uit verschillende hervangsten ook dat de vogels er blijven pleisteren en dat ze tijdens hun verblijf in De Kuifeend en de Grote Kreek toenemen in gewicht.

Waterrietzangers hebben een tussenstop in De Kuifeend en de Grote Kreek nodig om voldoende voedsel op te nemen zodat ze tot in Senegal geraken.

Foto: Pierre Blockx.

Een waterrietzanger in de handen van Indega Binda, één van de ornithologen van het Djoudj National Park in Senegal, waar 70% van de wereldpopulatie overwintert. Foto: Martin Flade (Birdlife International).

Het is dan ook meer dan wenselijk dat De Kuifeend en de Grote Kreek definitief wordt opgenomen in de lijst.

Djoudj National Park

Na vijf jaar onderzoek is het mysterie van de overwintering van de waterrietzanger eindelijk opgelost. Onderzoekers van BirdLife International en Royal Society for the Protection of Birds (RSPB: de Engelse zusterorganisatie van Natuurpunt) hebben state-of-the-art wetenschappelijke analyses (zoals isotopenonderzoek) gecombineerd met traditioneel veldwerk om het mysterie van de onbekende overwinteringsplaats te ontsluiten. De vogels overwinteren in het Djoudj National Park in Senegal in een zone net ten zuiden van de Sahara in de buurt van de Senegalrivier. Het gebied wordt bedreigd door de zuidelijke uitbreiding van de Sahara ten gevolge van de klimaatverandering. Nu het overwinteringsgebied gekend is, kan ook gestart worden met de bescherming ervan.

Bospolder – Ekers Moeras

Hoe de natuur opgespoten haventerrein heroverde

Tekst: Rina Peys en Saskia Verbaenen

Bospolder – Ekers Moeras was ooit een deel van de Antwerpse Scheldepolders

met een uitzonderlijk rijke natuur. Menig plantenkenner uit die tijd moest zijn toevlucht nemen tot lyrische bewoordingen om wat hij er aantrof te beschrijven. Eind jaren '70 verdween deze schitterende brok natuur voor een

havenuitbreiding onder een opgespoten laag Schelde- zand uit de nieuw gegraven dokken. Van het geplande industrieterrein kwam niets in huis en de natuur kon langzaam opnieuw haar plaats heroveren. Het herinrichtingsproject en Natuurpunt Antwerpen Noord staken een handje toe en vandaag krioelt het 85 hectare grote natuurgebied weer van leven.

De Galloways zorgen voor een gevarieerd landschap in de Bospolder. Foto: Marijke Kloeck.

Wielen en watervogels

We treffen Marc Smolders, één van de terreinbeheerders van de Bospolder, voor het Natuur.huis in Ekeren. Tijdens de wandeling naar het natuurgebied vertelt hij honderduit. Hoe hij vroeger bezig was met fossielen en hoe hij jaren geleden op zoek naar fossielen over het pas opgespoten zand van de nog kale Bospolder zwierf. En

Marc Smolders bij het infobord aan de ingang van de Bospolder.
Foto: Rina Peys.

de natuur voetje voor voetje het terrein terug zag inpalmen. De Ekerse Dijk, die de Bospolder begrenst, werd oorspronkelijk aangelegd om de achterliggende polder te beschermen. Door breuken in de dijk ontstonden wielen of plassen, die uitgroeiden tot wondermooie stukjes natuur. Ook nu nog herbergt de Bospolder twee plassen die afgezoomd zijn met rietkragen. Natuurpunt Antwerpen Noord bouwde twee vogelkijkhutten waar je onzichtbaar en in alle rust de watervogels kan observeren. Tijdens onze doortocht vertoeven enkele grauwe ganzen en een blauwe reiger aan de plassen, maar heel wat meer watervogels strijken regelmatig in de Bospolder neer. Grote en kleine zilverreiger zijn jaarlijkse bezoekers. Als vaste wintergast verschijnt de roerdomp, een bruine reiger die door zijn camouflage amper zichtbaar is in het riet. Soms duiken tot wel drie exemplaren op. In het voorjaar

zijn dan weer heel wat Canadese ganzen te zien, maar die brengen zelden jongen groot.

“Waarschijnlijk zit de vos daar voor iets tussen,” merkt Marc op, “je kan hem met wat geluk soms zien.” Het moerasgebied met de brede rietkragen is ook dankbaar voor onder andere aalscholvers en dodaars, die zich graag te goed doen aan de kleine visjes in de plassen. Eenden als slobbeend, krakeend, kuifeend, tafeleend en wilde eend zijn evengoed fans van het water in de Bospolder. Andere liefhebbers van de waterplassen zijn de libellen en waterjuffers: Bospolder-Ekers Moeras telt niet minder dan 25 soorten!

Rustpunt tijdens de vogeltrek

Bospolder-Ekers Moeras lijkt op het eerste gezicht een los stuk natuur temidden van industrie, huizen en verkeersaders. Zoals in de meeste stedelijke natuurgebieden is het geluid van

het verkeer jammer genoeg nooit echt ver weg, en als wandelaar bots je aan de rand van het groen recht op de haven. Forse kranen en containers, op elkaar gestapeld als legoblokken, vormen opeens de horizon. Het contrast met de groene Bospolder zelf kan niet groter zijn. Toch is het belang van het gebied niet te onderschatten. Het ligt centraal in een reeks natuurgebieden die samen een snoer vormen: Galgeschoor en Groot Buitenschoor, De Kuifeend, Grote Kreek en Verlegde Schijns, Bospolder-Ekers Moeras en de Oude Landen. Veel vogels vinden er voedsel en broedgelegenheid, en ook heel wat trekvogels kiezen de Bospolder uit om te eten en te rusten. De vogels trekken vaak 's nachts, en vliegen dan door tot een stuk in de voormiddag. Marc vertelt enthousiast over zijn waarnemingen: *“Vorige week hebben we op één voormiddag 2.800 vinken zien passeren. En vandaag was het een goede aalscholverdag!”* Het trekvogelvirus heeft hem duidelijk te pakken, vroeg moeten opstaan op een vrije dag heeft hij er graag voor over. Het oriëntatievermogen van trekvogels, dat we nog niet volledig kunnen doorgronden, is fenomenaal. Toch zijn ook vogels volgens Marc af en toe het

noorden kwijt door de versnippering van de bestaande natuurgebieden: *“Soms mindert aan de rand van het gebied een groep vogels opeens vaart. Je ziet ze dan duidelijk even aarzelen en nadenken welke kant ze nu op moeten.”*

Strijd tegen de verbossing

De huidige Bospolder oogt met zijn veelzijdige begroeiing als een kleurenkaart van alle denkbare groenschakeringen. Uiteenlopende bomen en struiken wisselen elkaar af. De gevederde bezoekers illustreren de variatie aan biotoopjes: rietgors, boomvalk, sprinkhaanrietzanger, zwartkop, tuinfluiter, grasmus, ... en zo kunnen we nog even doorgaan. Toch blijft die afwisselende natuur niet zomaar vanzelf bestaan. Zonder ingrepen rukken de bomen op en eindigt het gebied als één aaneengesloten stuk bos. Net zoals in de Oude Landen zorgt een kudde Galloways ervoor dat jonge enten en ander opschietend groen niet te hoog worden. Hoe nuttig de 'beheerwerkzaamheden' van de grazende runderen ook zijn, de dieren kunnen het werk tegen de verbossing niet alleen aan en ze kunnen ook niet overal bij. Waar

nodig gaat een werkploeg van Natuurpunt er tegenaan om, vooral in de rietstukken, manueel of met de bosmaaier wilgenopslag te verwijderen. Maar de strijd tegen de verbossing is nooit volledig gestreden. Zo staat een stuk dat jarenlang open is gebleven nu opeens vol berkenscheuten. De natuur blijft onvoorspelbaar, en het werk is nooit af...

Van natuurbehoud naar natuurherstel

Soms is het behoud van een natuurgebied niet voldoende, maar moet de natuur ook hersteld worden. Dat bewustzijn groeide stilaan vanaf de jaren negentig, en zo ontstond het begrip 'natuurinrichting'. Concreet betekent dat: het optimaal inrichten van een gebied, met als doel het behoud, het herstel en de ontwikkeling van natuur en het natuurlijk milieu. In 1999 werd de Bospolder het eerste natuurinrichtingsgebied in Vlaanderen. Dat maakte het mogelijk om bestaande waterpartijen te vernieuwen, nieuwe poelen aan te leggen, uitheemse bomen en struiken te verwijderen, ... De werken werden afgerond in het najaar van 2004. Een groep vrijwilligers van Natuurpunt Antwerpen Noord staat – samen met de Galloways, natuurlijk – in voor het verdere beheer. Het resultaat wordt niet enkel door tal van dieren en planten fel gewaardeerd, maar ook door de wandelaars die van dit natuurschoon kunnen genieten.

Je kan mee op wandeling in de Bospolder op **zondag 30 januari** (zie p. 18) of op **zondag 20 februari** (zie p. 22).

Houtpantserjuffer. Foto: Marijke Kloeck.

Winterbeheer

Tekst: Bram Vogels en Kathleen Quick

De winter is aangebroken, tijd om gewapend met een warme jas, handschoenen en muts, te helpen bij het beheer van de natuurgebieden.

Galloways

Bij winterbeheer denken we aan wilgen knotten, riet maaien of houtopslag verwijderen. Maar meestal denken we niet aan onze harige helpers, die vaak ook in de winter schitterend werk verrichten. We hebben het natuurlijk over onze Galloway-runderen. Hun begrazing zorgt er mee voor dat sommige gebieden niet volledig verbossen. Als de winter voor de deur staat en het wat kouder wordt, zijn er minder planten in onze natuurgebieden. Als het dan ook nog eens een keer sneeuwt, ligt al het eetbare

*Ook de wilgen worden geknot.
Foto: Guy Leys.*

Niets is zo leuk en zinvol als samen de handen uit de mouwen steken. Foto: Guy Leys.

materiaal onder een dik, wit deken. We krijgen vaak telefoons van ongeruste wandelaars die bang zijn dat onze runderen te weinig te eten hebben. Niets is minder waar. Verschillende van onze vrijwilligers houden onze runderen in het oog, zeker tijdens de koude wintermaanden. Als ze merken dat de dieren te weinig eten vinden, zorgt Natuurpunt Antwerpen Noord ervoor dat ze bijgevoerd worden met hooi. Tijdens een wandeling in de Bospolder op een koude winterdag zie je misschien de runderen de schors van de bomen eten. Dat is niet omdat ze honger lijden. Deze bomen zijn voor de Galloways een lekkernij, en er zitten grote hoeveelheden voedingstoffen voor hen in de schors. Als de runderen in de winter van de bomen eten, zullen een aantal van de bomen afsterven. Zo verschijnen er terug open plekken: een echte win-win situatie als het ware.

De vrijwilligers

Natuurlijk moeten we ook aandacht hebben voor de inspanningen die onze

vrijwilligers leveren. Elke winter weer trotseren dappere mannen, vrouwen en kinderen de koude (en helaas soms ook de regen) om ervoor te zorgen dat het aangenaam wandelen is en blijft in onze vele natuurgebieden. Ze doen ook het nodige opdat vele verschillende soorten het volgende jaar een geschikte plaats kunnen vinden om er hun nestje te bouwen. Riet maaien en afvoeren bijvoorbeeld kan alleen in de winter, als het ijs dik genoeg is. Dat komt nog maar zelden voor, dus als het lang genoeg vriest is het echt alle hens aan dek en alle handen uit de mouwen. Vogelsoorten zoals de blauwborst zijn ons hier dankbaar voor. Een goede mix van verschillende habitattypen is een voordeel voor elk natuurgebied. Naast het behoud van beboste delen willen we in een aantal van onze gebieden ook onze rietmoerassen koesteren. Om te voorkomen dat die veranderen in wilgenbossen, moeten we om de paar jaar de wilgenopslag in het riet verwijderen. Dit doen we door met zaag, bijl en een grote groep vrijwilligers regelmatig bepaalde

delen van het rietmoeras van boomopslag te ontdoen.

Helpende handen gezocht

De uitdrukking “vele handen maken licht werk” is niet altijd van toepassing in onze natuurgebieden, omdat er altijd zoveel werk te verzetten valt.

In de winter worden de Galloways bijgevoerd met hooi of tijdelijk elders ondergebracht.

Foto: Johan Vandewalle.

Om de kou te verdrijven kan je genieten van heerlijke warme soep tijdens de middagpauze. Foto: Guy Leys.

Daarom kunnen we op onze werkdagen niet zonder de hulp van een grote groep vrijwilligers. Als je zelf een keer kan meehelpen, ben je dus van harte welkom. Er is werk voor iedereen,

van klein tot groot en van sterk tot iets minder sterk. 's Middags kan je je handen warmen aan een lekkere kom soep en genieten van het werk dat al gedaan is.

Koude neuzen, warme soep en veel plezier... ingrediënten van de werkdagen!

Zoals jullie weten, zijn de winter-beheerwerken in onze natuurgebieden van cruciaal belang. Samen willen we een halt toeroepen aan de achteruitgang van onze natuur en de biodiversiteit. We zijn deze winter op diverse plekken te vinden. Kies jouw lievelingsdatum én/of jouw lievelingsnatuurgebied uit en kom ons een handje toesteken! Voor drank en werkmateriaal zorgen wij. Boterhammen, eventueel een spade en stevig waterdicht schoeisel kan je best zelf meebrengen. Hieronder geven we een overzicht van de beheerwerken. Draag jij ook je steentje bij voor de verdere natuurontwikkeling in onze gebieden?

Bospolder op zaterdagen 22 januari en 12 februari om 9.30 u. Trefpunt: aan de hoofdparking van de Bospolder op het einde van de Ekerse Dijk (tegen de Noorderlaan) in Ekeren.

De Kooldries op zaterdag 11 december vanaf 9 u tot 14 u. Trefpunt: aan de rustplaats grote vijver van De Kooldries, ingang Paepestraat naast Cuveehoeve, Vaartdijk 4, Brecht.

Ekers Moeras op zaterdagen 8 januari en 5 februari om 9.30 u. Trefpunt: aan de voetgangersbrug over de A12, langs de kant van domein Muisbroek, op het einde van de Vierkerkenstraat in Schoonbroek.

Opstalvalleigebied op zondagen 12 december, 30 januari en 27 februari om 9.30 u. Trefpunt: op de hoek van de Zoutestraat en de St. Janbaptiststraat in Berendrecht.

Ruige Heide op zaterdag 19 februari om 9.30 u. Trefpunt: kruispunt van de Kalmthoutse Baan en de Ruige Heide (weg parallel met A12) in Zandvliet.

Knotwilgenacties op zaterdag 15 januari om 9.30 u. Trefpunt: aan de Mariahoeve, Puihoek 78 in Ekeren. Van hieruit leidt een aarden weg je naar de werkplek. Op **zaterdag 29 januari** krijgen de wilgen van de 'Lindehoeve' een knotbeurt. Trefpunt om 9.30 u ter hoogte van het bruggetje aan Puihoek 28 in Ekeren.

Klimaatconferentie in Cancún

Tekst en foto: Johan Vandewalle

De klimaatconferentie van vorig jaar in Kopenhagen was teleurstellend.

Tijdens de nieuwe klimaatconferentie in Cancún (Mexico) van 29 november tot 10 december proberen vertegenwoordigers van de regeringen van alle landen, overheden en het maatschappelijk middenveld tot nieuwe en betere afspraken te komen om de klimaatverandering een halt toe te roepen. Omdat België momenteel het voorzitterschap van Europa waarneemt, wordt Europa vertegenwoordigd door Vlaams minister Joke Schauvliege.

Een slechte ruimtelijke ordening en gewijzigde neerslagregimes zijn samen verantwoordelijk voor de overstromingen zoals in Londerzeel in november.

Toestand in Vlaanderen

In 2006 bedroeg de jaarlijkse broeikasgasuitstoot per persoon in Vlaanderen 14 ton CO₂-eq. Met dit cijfer behoort de Vlaming tot de grootste Europese uitstoters, na de Fin, de Ier en de Luxemburger. Ter vergelijking: een Amerikaan stoot gemiddeld 19 ton per jaar uit, een Nepalees 0,1 ton. Volgens het Kyotoprotocol moet de Vlaamse broeikasgasuitstoot in de periode 2008-2012 5,2% lager liggen dan in het referentiejaar 1990. In 2008 werd een daling van de totale Vlaamse broeikasgasuitstoot van 6,7% ten opzichte van het basisjaar 1990 gerealiseerd. De totale uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen blijft hiermee sinds 2007 onder het niveau van de lage Kyotodoelstelling. In absolute cijfers daalde de uitstoot van de sectoren elektriciteitsproductie, industrie en landbouw tussen 1990 en 2008, terwijl de sectoren transport en gebouwen net een toename van emissies kenden. In 2008 waren de industrie (36%), de verwarming van gebouwen (21%), het verkeer (20%) en de elektriciteitscentrales (14%) de grootste bronnen van broeikasgas-emissies in Vlaanderen. Uit de

voorlopige cijfers van 2009 kunnen we afleiden dat de uitstoot in de sector industrie verder afneemt. Dat is vooral het gevolg van de economische crisis. Zodra de economie terug aantrekt, en dat zal waarschijnlijk niet lang meer duren, zal er vermoedelijk terug een stijging komen.

Europese doelstelling

Behalve de Kyotodoelstelling heeft Europa een eigen doelstelling. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen verhandelbare en niet-verhandelbare emissierechten. Bedrijven met een verbrandingscapaciteit van minimum 20 MW zijn zelf verantwoordelijk voor het naleven van hun uitstootplafond. Dat kunnen ze doen door zelf minder uit te stoten dan ze mogen of door het teveel te compenseren. Voor alle andere uitstoot (onder meer die van gebouwen, transport, landbouw en kleinere bedrijven) is de Vlaamse overheid verantwoordelijk. In 2008, het eerste jaar van de Kyotoperiode, bedroeg de niet-verhandelbare broeikasgasuitstoot nog 46,6 miljoen ton CO₂-eq., of meer dan 0,55 ton CO₂-eq. boven de indicatieve Vlaamse doelstelling.

Voor de volledige Kyotoperiode (2008 tot 2012) wordt dat tekort momenteel op 6 miljoen ton geraamd.

Ambitieuze naar Cancún

Binnen Europa is afgesproken dat de CO₂-emissies met 20% moeten dalen tegen 2020 ten opzichte van het basisjaar 2005. Dat is weinig ambitieus. Volgens wetenschappers in het Internationaal Klimaatpanel (ICC) is een vermindering met 30% noodzakelijk om een mondiale stijging van de temperatuur met 2° C te voorkomen. Het komt er dus op aan dat Europa – vertegenwoordigd door minister Schauvliege – een duidelijk signaal geeft dat het bereid is verder te gaan. Alleen zo zullen we de belangrijkste tegenstanders van een verregaand mondiaal klimaatbeleid (Verenigde Staten, China en Rusland) kunnen overtuigen. We moeten natuurlijk ook voorkomen dat de lasten worden afgewenteld op minder ontwikkelde landen. Die landen zullen trouwens de grootste slachtoffers worden van een gewijzigd klimaat en van de zeespiegelstijging, terwijl ze zelf de

Weetjes over CO₂

Bij de verbranding van 1.000 kg steenkool komt er 3.667 kg CO₂ vrij. Dat betekent dat iedere Vlaming per jaar gemiddeld het equivalent van 3.818 kg steenkool verbrandt.

Om alle CO₂-uitstoot van heel Vlaanderen te compenseren door de aanplant van nieuwe bomen zouden er 100 miljoen volwassen populieren moeten aangeplant worden (en moeten die blijven staan zonder gekapt te worden). Daarvoor is een oppervlakte van de volledige provincie Antwerpen (inclusief alle nu bebouwde gebieden) nodig. Dat is natuurlijk onmogelijk en juist daarom moeten we vooral inzetten op het verminderen van de uitstoot en het compenseren van wat rest. Alleen daarom loont investeren in natuur en bos al de moeite.

minste mogelijkheden hebben om zich aan te passen. De milieubeweging en alle andere partners in de klimaatcoalitie roepen de minister dan ook op om een grote stap voorwaarts te zetten en geen genoegen te nemen met een beperkt protocol. De toekomst van onze aarde hangt er van af!

Isolatie van gebouwen

De sector waarin de meeste vooruitgang geboekt kan en moet worden, is die van de isolatie van gebouwen. Dan hebben we het zowel over woningen en appartementen als over kantoren en bedrijfsgebouwen. De gemiddelde Vlaamse woning is zeer slecht geïsoleerd. Zuid-Europa scoort veel beter en als we de vergelijking maken met Scandinavische landen staan we echt nergens. We verspillen tonnen CO₂, alleen maar om ons in de winter warm en in de zomer

koel te houden. Met de invoering van het energieprestatiecertificaat en het verplichte E-peil bij verbouwingen of nieuwbouw heeft de Vlaamse overheid een eerste schuchtere stap in de goede richting gezet. Maar het verplichte E-peil is alleen van toepassing op nieuwe gebouwen en op grondige verbouwingen. Gemiddeld blijft een woning 30 jaar staan, dus er zal maar heel langzaam verandering komen. Vooral in de sector van de huurwoningen kunnen we veel energiewinst boeken. Eigenaars investeren niet in de isolatie van huurwoningen omdat de winst (lagere energiefactuur) toch bij de huurders terecht komt. Of ze investeren wel, maar verhogen de huurprijs dan vaak veel meer dan de energiebesparing opbrengt voor de huurders. Daarom is het belangrijk dat huurders premies voor isolatiemaatregelen krijgen als ze zelf isoleren en dat eigenaars huurwoningen met steun kunnen isoleren maar zonder de kosten door te rekenen in de huurprijs.

Steun voor zonnepanelen

De Vlaamse Regering heeft op 12 november beslist dat de steun voor fotovoltaïsche zonnepanelen sneller zal afnemen dan voordien. Vanaf het begin was voorzien dat die vergoeding stelselmatig zou verminderen naarmate iemand later in het systeem instapte. Dat had twee redenen. Enerzijds daalt de installatiekost jaar na jaar waardoor de terugverdientijd korter wordt en anderzijds daalt op termijn (wanneer er voldoende aanbod is) ook de marktprijs voor zo'n groene stroomcertificaat. De Vlaamse Regering heeft de afname van de vergoeding voor die groene stroomcertificaten nu versneld. Dat betekent dat voortaan de vergoeding met € 20 vermindert per kwartaal dat je langer wacht

om de installatie in gebruik te nemen. Vanaf 2013 krijg je nog maar een vergoeding gedurende 15 jaar in plaats van 20 jaar. De tabel geeft een overzicht:

Installatie vóór	GSC	duur
1 januari 2011	€ 350	20 jaar
1 april 2011	€ 330	20 jaar
1 juli 2011	€ 310	20 jaar
1 oktober 2011	€ 290	20 jaar
1 januari 2012	€ 270	20 jaar
1 april 2012	€ 250	20 jaar
1 juli 2012	€ 230	20 jaar
1 januari 2013	€ 210	20 jaar
1 januari 2014	€ 190	15 jaar
1 januari 2015	€ 150	15 jaar
1 januari 2016	€ 110	15 jaar
1 januari 2017	€ 90	15 jaar
1 januari 2018	€ 90	15 jaar
1 januari 2019	€ 90	15 jaar

De terugverdientijd die nu vijf tot zes jaar belooft, zal daardoor verhogen tot acht tot tien jaar. Hoe langer je wacht met de installatie van zonnepanelen, hoe minder opbrengst je zal hebben. Aarzel daarom niet en neem snel een kijkje op www.natuurpunt.be onder "Zonnen voor meer natuur" en bestel je panelen bij onze partner Linea Trovata.

Info-avond biodiversiteit en klimaat

De gemeente Schoten organiseert een info-avond over biodiversiteit en klimaat. Joeri Cortens van Natuurpunt Educatie komt je wegwijs maken in het thema. Trefpunt: **donderdag 10 februari, 20 u**, Kasteel van Schoten, Kasteeldreef 61. Inschrijven bij de milieudienst van Schoten, tel. 03-685.04.62, milieudienst@schoten.be. Eind maart wordt eenzelfde lezing ook door de gemeente Kapellen georganiseerd. Hierover lees je meer in het volgende nummer.

Succesvol jaar voor de kerkuil!

Ook het voorbije broedseizoen is succesvol verlopen voor onze nachtridders. Ondanks de strenge en lange winter hebben onze kerkuilen in de regio met succes gebroed. Er werden 18 jongen geboren op vijf locaties! Bij een controle in juni werden er 13 uilen geringd, en tot onze grote verbazing noteerden we bij de controle in oktober een nieuw broedgeval in een nestkast die sinds het plaatsen nog niet in gebruik was genomen. Er lagen niet minder dan vijf jongen in de nestkast. Jammer genoeg waren twee van hen niet meer in leven, waarschijnlijk door een gebrek aan voedsel. De andere drie waren in prima conditie en werden geringd. Net op tijd, want ze

stonden op het punt om uit te vliegen. Op een andere plaats vonden we veel braakballen en uitwerpselen, een hoopvol teken voor het volgende broedseizoen. We voerden ook een aantal werken uit. In één lokaal legden we een vals plafond om de hygiëne te verbeteren. Nu komen er geen braakballen en uitwerpselen meer op de grond terecht. Bij één nestkast is ook de toegang terug vrijgemaakt. Er waren netten aangebracht in de kerktoeren om te voorkomen dat de duiven erin gingen broeden, waardoor ook de kast niet meer toegankelijk was. Al met al een goed jaar. Nu maar hopen dat de kerkuil het even goed blijft doen in 2011!

Gele knotszwam in de Oude Landen

Het voorbije najaar waren er honderden exemplaren van de gele knotszwam te zien in de hooilanden van de Oude Landen. Deze kleine maar attractieve paddenstoel is een kenmerkende soort voor vochtige, schrale graslanden op lemige of kleiige bodem. De soort is bijgevolg zeldzaam in Vlaanderen. Interessant is het feit dat de gele knotszwam een goede indicatorsoort is voor zogenaamde 'wasplaatgraslanden'. Wasplaten worden beschouwd als de orchideeën onder de paddenstoelen en hebben een voorkeur voor schrale, niet bemeste graslanden. Wordt hopelijk vervolgd.

Tien keer meer zeehonden in Westerschelde dan in 1995

Dit jaar is een recordaantal van 122 dieren geteld in de Westerschelde, bijna het tienvoud van het aantal in 1995. Er zijn opmerkelijk veel jongen, 25 stuks. In 1995 zaten er nog maar 13 zeehonden in de Westerschelde. In 2000 waren dat er 31 en in 2006 54. In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw was de zeehond zo goed als uitgestorven in de Westerschelde. Zeehonden hadden er niets te zoeken. De visstand was door

industriewater tot een dieptepunt gedaald. Dankzij waterzuiveringen zit er nu opnieuw veel vis in de Schelde. Hierdoor is de populatie zeehonden terug gegroeid en worden veel jongen geboren. Ook onze schorren Galgeschoor en Groot Buitenschoor zijn van groot belang voor zeehonden: de gebieden vormen immers de kraamkamer voor de vissoorten die op hun menu staan.

Zeldzame zeepzwam in De Kooldries

Een korte paddenstoelen-inventarisatie in De Kooldries leverde meer dan 80 soorten op, waaronder de zeldzame zeepzwam. Deze soort staat op de Vlaamse Rode Lijst als bedreigd. De zeepzwam gaat achteruit omdat ze gevoelig is voor vermesting. Deze paddenstoelensoort leeft samen met zomereik en groeit het liefst op humusarme zand- en leembodem.

Maatschappelijke waarde Sint-Annabos en Noordkasteel

De Vlaamse Regering besliste eind september over de Oosterweel-verbinding. Het Sint-Annabos en het Noordkasteel zullen verdwijnen voor de aanleg. De Vlaamse Regering heeft de maatschappelijke waarde van de natuurgebieden nooit willen berekenen. Natuurpunt ging daarom zelf aan het rekenen. We gebruikten de methodiek die in opdracht van Vlaams minister Schauvliege door het VITO werd opgesteld. Die

berekent de waarde voor de recreanten en de waarde van de ecosysteemdiensten die de gebieden opleveren. Het gaat om de opslag van CO₂, NO_x en NH₃ en de afvang van fijn stof. Het Sint-Annabos brengt jaarlijks 57 miljoen euro op, voor de overige gebieden op linkeroever is dat 23 miljoen euro en voor het Noordkasteel 5 miljoen euro. Op 25 jaar, die tijd is nodig om na de werken een gelijkwaardige waarde te leveren,

betekent dat een verlies aan de maatschappij van resp. 167, 88 en 73 miljoen euro of een totaal van 328 miljoen euro. En dan hebben we de extra kosten voor de geluids-overlast en de volksgezondheid nog niet meegerekend. Zeggen dat de beslissing, voor een oplossing die het mobiliteitsprobleem niet oplost en die door de Antwerpenaars is weggestemd, de juiste is, wordt hierdoor nog maar eens tegengesproken.

De Kuifeend haalt norm Ramsarconventie

Afgelopen najaar pleisterden naar jaarlijkse gewoonte hoge aantallen eenden in ons natuurgebied De Kuifeend. De meest opvallende is de krakeend. Het aantal exemplaren schommelde tussen 1.100 en 1.200 exemplaren, of zo'n 2% van de volledige populatie in Noordwest-Europa! Die populatie wordt geraamd op 60.000 exemplaren. Hierdoor behalen we opnieuw moeiteloos de 1%-norm die vooropgesteld werd in de Ramsar-

Slobeend.

Foto: Walter Van Ginhoven (FFFS).

conventie, die de bescherming van internationaal belangrijke waterrijke gebieden beoogt. De conventie specificeert twee belangrijke criteria voor watervogels: een gebied wordt als internationaal belangrijk watervogelgebied aanzien als het regelmatig meer dan 20.000 watervogels herbergt, of als meer dan 1% van een watervogel-populatie binnen een gebied aanwezig is. Ons natuurgebied is al jaren genomineerd als Ramsar-gebied, niet alleen voor de krakeend maar ook voor de slobeend. Dankzij deze hoge aantallen wordt het natuurgebied De Kuifeend en de Grote Kreek eens te meer internationaal op de kaart gezet. Het is heel fascinerend om binnen een relatief klein gebied één of meerdere procenten van een volledige Noordwest-Europese vogelpopulatie te kunnen herbergen!

Zomer levert spectaculaire vleermuiswaarnemingen op

Vleermuisliefhebbers kwamen de voorbije zomer ruim aan hun trekken in onze regio. In het Fort van Brasschaat werd een schedel gevonden van de vale vleermuis, een in Vlaanderen uiterst zeldzame soort. Er werden maar enkele exemplaren van de vale vleermuis waargenomen in de Limburgse mergelgroeven. Hoewel het natuurlijk niet over een 'live' waarneming gaat, is de vondst wel een duidelijk signaal van de waarde van het Fort van Brasschaat voor vleermuizen. We kijken alvast uit naar de vleermuistellingen van de komende winter... Ook nieuw voor de provincie Antwerpen was de vondst van een tweekleurige vleermuis op een bedrijventerrein in Merksem. Deze Noord-

Europese soort staat bekend om zijn lange trekbewegingen en wordt af en toe aan de kust waargenomen. Het uitgeputte diertje kon na de nodige verzorging opnieuw vertrekken. Tijdens een onderzoek naar zwermgedrag van vleermuizen, ontdekten we dat de Antwerpse fortengordel nog belangrijker is voor vleermuizen dan we al dachten. De Antwerpse forten zijn blijkbaar van cruciaal belang voor vleermuizen in de paartijd, die in de nazomer valt. Dan vertonen ze zwermgedrag. Tijdens het onderzoek konden we aan het Fort van Kapellen de ingekorven vleermuis aantreffen, een Europees bedreigde soort die daar tevoren nooit werd waargenomen.

2011 Europees Jaar van het Vrijwilligerswerk

Natuurpunt steunt voor heel veel zaken op het werk van vrijwilligers. Maar wat maakt een vrijwilliger nu net zo speciaal? Wat moet je verstaan onder vrijwilligerswerk? We laten jullie graag meegenieten van het gedicht van de vrijwilliger/vrijwilligster.

Vrijwilliger zijn...

*is vrijwillig maar niet vrijblijvend
is verbonden maar niet gebonden
is onbetaalbaar maar niet te koop
is positief denken is positief doen
met als enige doel voor jezelf en
voor de ander een goed gevoel!*

Voel je je aangesproken om vrijwilliger te worden? Neem dan als de bliksem contact op met Koen Vanaghtmael. Koen kan je wegwijs maken in de vele kleine en grote taken die je bij Natuurpunt als vrijwilliger op jou kan nemen. Er is voor elk wat wils. Koen kan je bereiken in het Natuur.huis van Natuurpunt Antwerpen Noord, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, koen.vanaghtmael@natuurpunt.be.

Meer info

Voor meer informatie over deze onderwerpen kan je contact opnemen met het Natuur.huis van Natuurpunt Antwerpen Noord, tel. 03-541.58.25, antwerpennoord@natuurpunt.be, www.antwerpennoord.be.

Help je tuinvogels de winter door

Tekst: Saskia Verbaenen

De wintermaanden zijn een moeilijke periode voor vogels.

Het is niet zozeer de koude die hen parten speelt, daar zijn ze met hun verenkleed op voorzien. Of toch: vogels hebben een lichaamstemperatuur van 40 graden. Tijdens het winteroffensief kost het veel energie, en dus calorieën, om die temperatuur op peil te houden.

Net wanneer voedsel schaars is en de dagen korter worden. Door het krimpende aantal groene gebieden, de monocultuur en de industrialisering in de landbouw vinden vogels bovendien alsmaar minder natuurlijk voedsel. Het is dus geen luxe om de vogels in je tuin wat extra's toe te stoppen, het is zelfs een noodzaak...

Staartmezen aan de voederbol.

Foto: Dre Vansteenvoort (FFFS).

Hoe voeder je in de winter?

Vanaf november kan je wat beginnen bijvoederen, bijvoorbeeld met zaden. Maar

Foto: Marc Bruyndoncx (FFFS).

vanaf het moment dat de vrieskou de kop opsteekt en bij sneeuwval wordt het echt broodnodig. Door de keuze van het voedsel dat je aanbiedt, trek je bepaalde vogelsoorten aan. Sommige soorten zoeken vooral voedsel op de grond, andere hangen aan de bomen. Je kan een plek op de grond in je tuin sneeuwvrij maken en daarop voederen. Andere mogelijkheden zijn een voederbuis, een pindasilo of vetbollen die je ophangt in je tuin. Of een voedertafel, natuurlijk. Voeder niet te veel in één keer, maar geef een hoeveelheid die je bezoekers op een tweetal dagen opkrijgen. Vogels hebben vooral 's ochtends een voederbeurt nodig, als ze moeten bijtanken na een lange en koude winter nacht. Ideaal is een tweede voederbeurt in de late namiddag. De dieren kunnen dan energie opdoen voor de volgende nacht. Als je op verschillende plekken in je tuin andere manieren van voederen en andere voedselsoorten aanbiedt, komen heel wat soorten bij je op restaurant.

Een voedertafel

In de Natuur.winkel zijn voedertafels te koop, maar je kan er natuurlijk net zo goed zelf één maken. Een voedertafel plaats je op een paal of staander van minstens 1,5 meter hoog. Daar kan poeslief niet zomaar bij, en je loopt minder kans dat muizen of ratten op het voedsel afkomen. Er bestaan ook voedertafels die je kan ophangen. Een afdakje heeft als voordeel dat het voedsel beschermd is tegen regen en sneeuw. Een open voedertafel is dan weer toegankelijker. Voorzie een opstaande rand van een paar centimeter, zo waait het voedsel niet weg. Afwateringsgaten aan de hoeken zorgen ervoor dat het regenwater weg kan lopen. Zet je voedertafel op een plaats waar de vogels vrij zicht hebben. Maar zorg er ook voor dat ze beschutting vinden als ze moeten vluchten voor belagers. Een vuistregel is: plaats een voedertafel zeker niet verder dan twee tot drie meter van een struik of haag. Verwijder regelmatig de

Wat voeder je in de wintermaanden?

Je vindt in de winkel goede en uitgebalanceerde voedermengsels voor tuinvogels. Zo krijgen ze een voedzaam en aangepast wintermenu. Je tuinvogels hebben vooral nood aan energierijk voer, zoals pindanoten, zonnebloempitten en pindacakes. Maïs en tarwe trekken vooral duiven aan. Er bestaan ook recepten om zelf vogelvoer te maken. Je kan daarnaast ook keukenrestjes geven, maar niet al het voedsel dat van je tafel komt, is even geschikt. Geef het klassieke oud brood bijvoorbeeld met mate. Het bevat voor vogels weinig voedingsstoffen en kan leiden tot spijsverteringsproblemen en diarree.

Wat geef je wel uit de keuken?

- Vetrandjes of zwoerd van **ongezouten** ham of ander vlees, in stukjes gesneden
- Geraspte oude kaas (niet als die beschimmeld is!)
- Zacht of bruin geworden fruit

Wat geef je zeker niet?

- Geen zoute, gekruide of beschimmelde restjes (ook geen gezouten pinda's!)
- Geen gekookte haverhout
- Geen margarine of boter (werkt laxerend)

Geef voedsel dat gemakkelijk bevriest, zoals bijvoorbeeld een

appel, in zijn geheel en niet in kleine stukjes. Voeder (ongezouten) pinda's alleen in een pindasilos, en nooit los, zodat de vogels er enkel stukjes kunnen uitpikken.

Opgelet:

Dit zijn voedertips voor de wintermaanden. Geef zeker geen vet of pinda's tijdens het broedseizoen. Jonge vogels kunnen in de pinda's stikken. Pinda verteert ook zo traag dat de jongen geen hongergevoel meer hebben en te lang niet meer om eten bedelen bij de ouders.

Nog een tip: geef je kat een belletje, dat kan heel wat vogelleven redden!

voedselresten en maak je voedertafel op tijd schoon met heet water en een borstel (zonder chemische middelen!). Zo voorkom je dat de vogels ziektes oplopen door rottend of beschimmeld voedsel, of dat ze elkaar met een ziekte besmetten.

Water geven

Naast voedsel en beschutting hebben je tuinvogels water nodig. Als het langere tijd vriest, zet je best een ondiepe schaal met zuiver water klaar. Voeg zeker geen zout of andere producten

tegen het bevroren toe. Als het mogelijk is, ververs je het water drie tot vier keer per dag, liefst op vaste tijdstippen. Als het sneeuwt, eten vogels sneeuw en krijgen ze zo het nodige water binnen.

*Een grote bonte specht eet van een vetbol die in een kokosnoot werd gegoten.
Foto: Jean-Pierre Bonnel (FFFS).*

Meer info

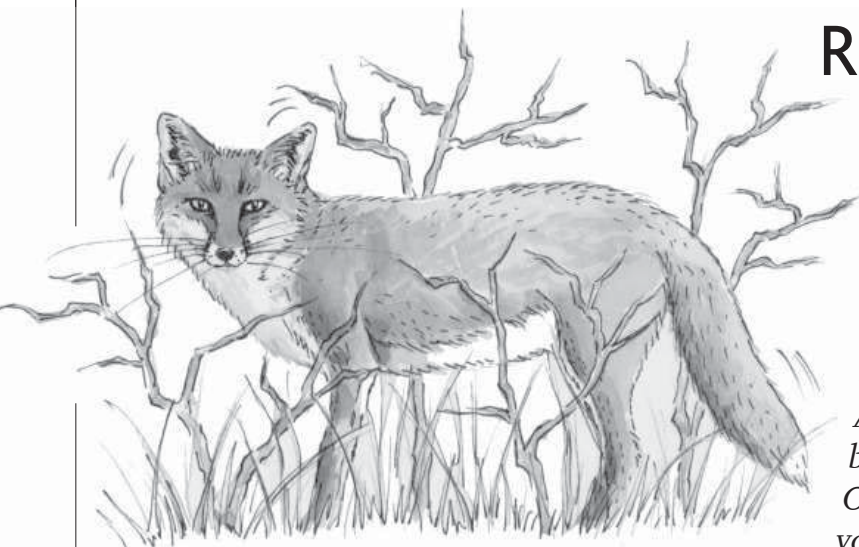
Vogels voeren en beloeven:

Natuurpunt organiseert op **zaterdag 5 en zondag 6 februari** voor de elfde keer een telweekend voor tuinvogels. Op de website van Natuurpunt vind je alle info. Je leest er ook meer over een vogelvriendelijke tuin, de verschillende soorten tuinvogels, hoe ze te herkennen en wat je zoal moet weten over vogels voederen. Surf naar **www.natuurpunt.be/tuinvogels**.

Reintje de vos zorgt voor

Tekst: Mart Pauwels

Tekeningen: Pascale Vantieghem

Reintje: "wie zegt dat ik een zorgeloze losbol ben? Dat is onzin!

Als ik door de struiken kruip of tussen de bomen sluip, dan doe ik dat nooit zomaar. Om mijn territorium te bewaken en om voedsel te zoeken, moet ik altijd op mijn hoede zijn. Daarom ben ik schuw en sluw!"

Weg en weer terug

Na lange tijd van afwezigheid is de vos terug van weggeweest. Hij heeft een hondachtig postuur en is middelgroot van formaat. Je herkent hem aan zijn roodbruine bovenzijde en de grijsachtige onderkant. Hij heeft een dikke pluimstaart met een witte punt aan het einde.

Territoriaal gedrag

Vossen zijn territoriale dieren, wat betekent dat ze een bepaald gebied afbakenen

waarin ze geen vreemde soortgenoten dulden. Zo'n leefgebied wordt meestal bewoond door een groep vossen, samengesteld uit één 'rekel' (mannetje) en één of meerdere 'moeren' (vrouwtjes). Per roedel brengt slechts één vrouwtje een nest groot. De overige wijfjes worden niet drachtig of verliezen hun jongen in een zeer vroeg stadium. Die natuurlijke geboorteregeling houdt verband met de hoeveelheid beschikbaar voedsel en zorgt ervoor dat het aantal vossen in een gebied in evenwicht blijft.

kiezen. Ook eten ze fazanten, hazen, regenwormen, kevers en

Vossenmenu

Het liefst schuiven ze ratten, muskusratten, muizen en konijnen achter hun

slakken. Vossen lusten ook bessen, maïs en paddenstoelen.

De vos een kippendief?

In fabels maar ook in werkelijkheid heeft de vos een slechte naam. Maar is hij echt slim en slecht? Of denken we dat maar? Als je het kippenhok niet goed afsluit, moet je niet

aandacht in de media

verbaasd zijn als er 's morgens wat kippen ontbreken! Een hongerige vos kan ongemerkt naderen en is ook weer snel met zijn buit verdwenen. Een held is hij niet. Een kwade haan kan hem verjagen.

Vossenjacht

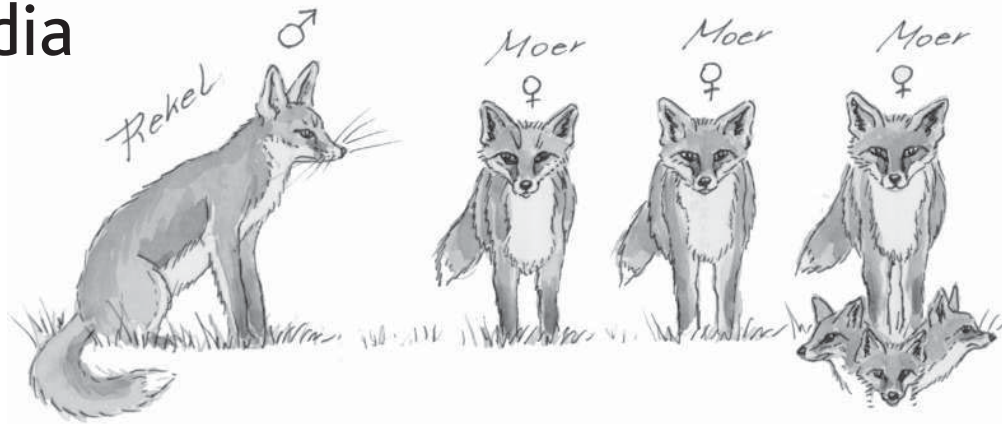
Een belangrijke
verstoring van de vos
is en blijft de
jacht. Worden
er veel

vossen
bejaagd
dan komen er
meer nakomelingen
die beter overleven. Zo
blijft de populatie op peil.
Vossen afschieten wil dus niet
zeggen dat er minder vossen
komen.

Samenleven met de vos

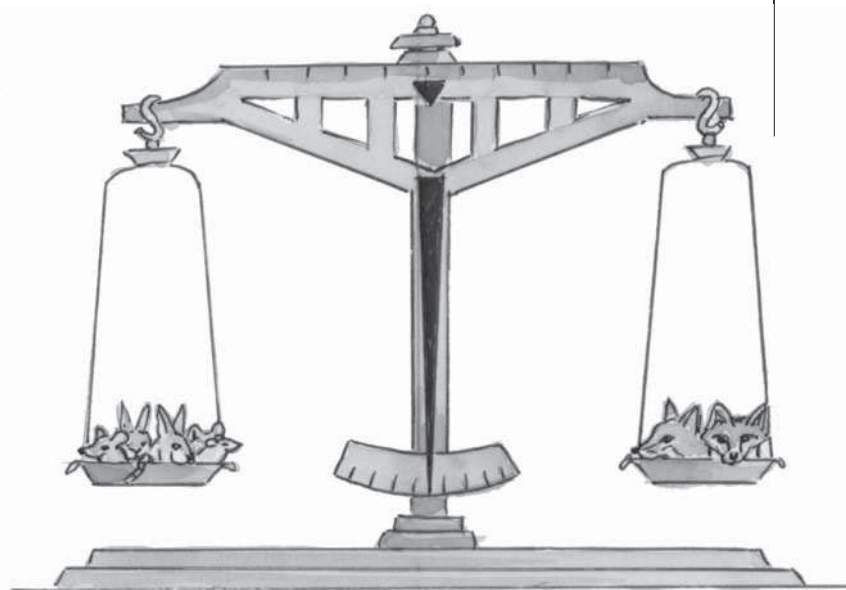
Minister Joke Schauvliege
schreef een brief naar alle
gemeenten waarin ze

aankondigt dat ze meer
mogelijkheden wil voorzien
om vossen te bestrijden.
Natuurpunt is van mening dat
het anders kan. Veel beter dan
jacht is het nemen van een
aantal maatregelen om het
pluimvee te beschermen.
Nuttige tips hiervoor kan je
lezen op onze website.

Vossen behoren tot onze
Vlaamse inheemse fauna en
vormen een belangrijke
schakel in het ecosysteem!

Wil jij de vos helpen,
onderteken dan de petitie voor
vossenbescherming op
www.sos-vos.be.

Geniet mee van de natuur!

Dag van de Pad

Iedereen kent de pad en de kikker, maar weet je ook wat de grote verschillen zijn tussen de twee soorten? Wist je dat er in ons kikkerlandje momenteel zes verschillende kikker- en vier paddensoorten zijn? Trouwens, kikkers en padden zijn niet de enige amfibieën in Vlaanderen. Denk maar aan de mooie salamanders die onze vijvertjes en poelen bevolken. Jammer genoeg gaat het met onze inheemse amfibieën niet goed. Omdat kleine landschapselementen zoals haag- en houtkanten, bomenrijen en ondiepe, boomvrije poelen

verdwijnen, vinden ze minder en minder geschikte voortplantingsgebieden. Ook het gebruik van pesticiden in de landbouw en het drukke verkeerswegennet zijn nefast. Wil je meer te weten komen over het leven van deze waterdieren en hoe je ze kan helpen? Kom dan een kijkje nemen op onze 'Dag van de Pad' op **zaterdag 22 januari** vanaf **10 u.** Trefpunt: aan de hoek van de Miksebaan en de Papestraat, Brasschaat. Stevige schoenen of laarzen en regenkledij zijn aangeraden. Warme drank is voorzien.

Paddenoverzetactie

In het vroege voorjaar komen padden uit hun winterslaap en trekken ze naar een poel, op zoek naar een partner. Die tocht is niet zonder gevaar, want de padden moeten vaak drukke straten oversteken. Jaarlijks worden duizenden padden en andere amfibieën doodgereden. Daarom organiseert Natuurpunt paddenoverzetacties. Ook dit jaar doen we weer mee! Zo zal je regelmatig onze vrijwilligers in de weer zien

met het leegmaken van de ingegraven emmertjes en het overzetten, meten en identificeren van de padden en andere amfibieën. Voor Brasschaat wordt 2011 de zeventiende jaargang van de paddenoverzetactie. We kunnen altijd extra helpers gebruiken!

De actie gaat van **start** met de Dag van de Pad op **zaterdag 22 januari** en loopt tot einde maart. De actie gaat door elke avond vanaf 20 u, wanneer de weersomstandigheden het toelaten. Draag jij de pad ook in je hart en ben je bereid om één of meerdere avonden of ochtenden per week deze dieren te helpen? Neem dan zeker contact op met de plaatselijke verantwoordelijken van onze paddenoverzetacties:

- **Brasschaat:** Johan Neegers, tel. 03-653.22.03 (na de werkuren).
- **Brecht:** Trefpunt: hoek Mieksebaan – Vriendschapslaan, Peter Block, tel. 0472-29.99.38, peterblock1@hotmail.com.

Wandeling in Het Wijtschot

Deze oude zandwinningsput is gelegen in het uiterste zuiden van de gemeente Schoten. Het natuurgebied staat vooral bekend om zijn pioniers- en kruidenvegetaties met de bijhorende fantastische insectenwereld. Maar ook in de winter valt er genoeg te beleven in dit 'jong' stukje natuur. **Zondag 30 januari** om **10 u.** Trefpunt: op de parking van de 'Vier Notelaars' op de Wijtschotbaan in Schoten.

- **Kapellen:** Trefpunt: Kasteeldreef, Bloemenlei, Robert Wynants, tel. 03-605.68.80, robert.wynants@hotmail.com.

Nieuwjaarswandeling Bospolder

Wat is er gezelliger dan een fikse wandeling op een winterse zondagmiddag? Natuurpunt Ekeren nodigt alle wandelaars uit om zich goed in te duffelen voor een uitstap langs Muisbroekbos en Bospolder. Als het zonnetje van de partij is, is dit biotoop de geschikte plaats om wat zonnige D-vitamientjes mee te pikken. En wie de moeite doet om te komen, wordt ook nog eens getrakteerd op een stevige nieuwjaarsborrel of een kop warme chocolademelk. **Zondag 30 januari** om **14 u** Trefpunt: aan het bruggetje van de A12, einde Vierkerkenstraat in Ekeren. Bij nat weer zijn rubberen laarzen noodzakelijk.

*Een paddenpaar wordt geholpen bij het oversteken van de straat.
Foto: Rafaël Delaedt.*

Welkom op de Ganzondag

Januari is de uitgelezen maand om op zoek te gaan naar ganzen en andere wintervogels. In de weidse vlakten van het gebied Hedwige-Prosperpolder heb je als bezoeker veel kans op mooie waarnemingen. De 'Ganzondag, een ganse dag ganzen kijken' is een initiatief van twee

Natuurpuntafdelingen: Wase linkerscheldeoever en Antwerpen Noord. Na de succesvolle Scheldehappening van 2009 "rijpte" dit idee onder de vrijwilligers. Als uitvalsbasis kozen we voor de werfkeet van het project Hedwige-Prosperpolder. Het Agentschap voor Natuur en Bos en Waterwegen en Zeekanaal hebben meteen hun medewerking beloofd en stellen de tentoonstellingsruimte en andere accommodatie ter beschikking. Ook dit jaar kan je via een "schaarlift" het project van bovenaf bekijken! Je kan de 'ganse' dag met een gids een wandeling maken naar en door het projectgebied van Hedwige-Prosperpolder en Doelpolder Noord. Voor de stevige stappers is ook een wandeling richting Verdrongen Land van Saeftinghe mogelijk. Je kan de wandelingen ook 'vrij' doen, je hoeft dus niet met een gids mee. Nadien kan je genieten van een over(h)eerlijk hapje en drankje! **Zondag 23 januari** vanaf **10 u** tot 17 u. Trefpunt: de infokeet van het Hedwige-Prosperpolderproject, Hertog Prosperstraat, Prosperpolder. Een wegwijzer kan je vinden op de website van Natuurpunt Antwerpen Noord.

Negende Winterwendewandeling in het Groot Schietveld

Voor de negende editie van onze Winterwendewandeling keren we, na het succes van 2008, nog eens terug naar het Groot Schietveld. We verkennen het veen en de natte heide in en rond de vallei van het Moerken, het leefgebied voor onder andere nachtzwaluw, rugstreeppad en beenbreek. We hebben het ook over de bedreigingen voor de heide en over bescherming en herstel. En we blikken terug op de (voor)historie van de woeste gronden die nu het schietveld vormen. Naar aloude traditie

Wandeling in 't Asbroek

Met het spel van licht op de grillige structuren van takken en stammen, het knisperen van bevroren bladeren en de aanwezigheid van vele bosvogels en -dieren beloven we je een zeer aangename wandeling. Voel je je al warm worden van binnen? **Zondag 16 januari** om **14 u**. Trefpunt: aan de ingang van 't Asbroek in de Asbroeklaan te Schoten.

Glühweinwandeling in het Ravenhof

Stabroek 1758. Jonker J.J. Moretus laat zijn kasteeldomein aanleggen met rechtlijnige dreven, geïnspireerd op de tuinen van Versailles. 250 jaar later was een grondige aanpak nodig om de oorspronkelijke luister van het kasteeldomein te herstellen en de dreven weer tot hun recht te laten komen. De wandelpaden werden heraangelegd met aandacht voor mindervalide natuurliefhebbers. Kom genieten van de grandeur van dit park, met als afsluiter een lekker glaasje glühwein. **Zondag 6 februari** om **14 u**. Trefpunt: Oud Broek, Stabroek.

vieren we midwinter met een warm of koud drankje voor alle deelnemers en belichten we ook het belang van de winterwende voor de natuur en de mens. Een organisatie van Natuurpunt Brasschaat in samenwerking met ANB. **Zondag 19 december** van **13.30 u** tot 17 u. Trefpunt: voormalige Domein van de zusters Franciscanessen, Bredabaan 737, Wuustwezel – Gooreind. Stevige wandelschoenen of laarzen zijn ten zeerste aan te raden.

Schorrenborrel

Wil je graag een frisse neus halen na de feestdagen? Doe dan met ons mee en kom de winterse sfeer opsnuiven. Na een allesverkwikkende en katterverdrijvende wandeling in en om Lillo en de Potpolder, bieden we je een versterkende borrel aan. **Zondag 2 januari** van **9.30 u** tot 12.30 u. Trefpunt: Parking Lillo-fort, Scheldelaan, Antwerpen – Lillo.

Wandeling equinoxgetijden

Equinox betekent gelijke nacht of nachtevening. Een equinox is het tijdstip waarop de zon loodrecht boven de evenaar staat. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de lente-equinox of lentepunt (20/21 maart) en de herfstequinox of herfstpunt (22/23 september). Dag en nacht duren op die dag overal op aarde even lang. Rond 21 maart komt de zon op de noordpool maar voor een deel eventjes boven de horizon. Op de wandeling kom je er alles over te weten. **Zondag 6 maart** om **9.30 u**. Trefpunt: aan het e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6), Antwerpen – Zandvliet.

Voordrachten, tentoonstellingen, iets voor jou?

Voordracht SOS Dolfijn – opvang van bruinvissen

SOS Dolfijn is een opvangcentrum voor bruinvissen en dolfijnen. Het centrum komt in actie wanneer een dier gewond, ziek of verlaten op het strand terecht komt. Het doel is de dieren opvangen, verzorgen en terugbrengen naar zee. Wat zeehondencrèches Lenie 't Hart en Ecomare voor de zeehonden doen, doet SOS Dolfijn voor bruinvissen en dolfijnen.

Het opvangcentrum is de afgelopen decennia uitgegroeid tot een modern en goed uitgerust

dolfijnenziekenhuis waar werknemers met passie en deskundigheid 24 uur per dag klaar staan om dieren die op de stranden aanspoelen te redden. Daarnaast wil SOS Dolfijn met educatieve activiteiten en wetenschappelijk onderzoek ook een bijdrage leveren aan het beschermen van de zee.

Op **zondag 6 februari** om **9.30 u** kan je komen luisteren naar een voordracht ten voordele van en over SOS Dolfijn door Annemarie van den Berg. Trefpunt: aan het

e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6), Antwerpen – Zandvliet. Graag je deelname bevestigen via de website www.scheldeschorren.be of bij Frank Wagemans, frank.wagemans@gmail.com, tel 03-651.44.67.

De deelnameprijs voor leden van Natuurpunt en personeelsleden van BASF is € 3, niet-leden betalen € 5. Voor kinderen tot 12 jaar is de voordracht gratis.

Vier seizoenen op de Scheldeschorren

Het Galgeschoor en het Groot Buitenschoor zijn twee brakke schorregebieden. Om de 12,5 uur worden ze bij hoog water geheel of gedeeltelijk overstroomd met brak water. Er overleven enkel speciaal aangepaste planten en dieren, want de levensomstandigheden zijn er

heel zwaar. Een fotopresentatie toont je het moois van de schorren doorheen de vier seizoenen. Afspraak: **zondag 5 december** van **10 u** tot **12.30 u** aan het e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6), Antwerpen – Zandvliet.

Fototentoonstelling Fauna Flora Fotoclub Schoten

Deze fotoclub, die dit ledenblad keer op keer van mooie natuurfoto's voorziet, houdt op **zaterdag 29** en **zondag 30 januari** haar jaarlijkse fototentoonstelling in het Kasteel van Schoten, Kasteeldreef 61. Zaterdag van **13 u** tot **19 u**, zondag van **10 u** tot **18 u**. Projecties van natuurreportages op vaste tijdstippen. Meer info op www.fff.be.

Fototentoonstelling Natuurpunt Beweegt!

Er vallen regelmatig heel knappe natuurfototentoonstellingen te bekijken: prachtige beelden van bloemen, planten of vogels beroeren menig menselijk oog. Natuurpunt is een vereniging voor natuurbehoud die vrijwel volledig op vrijwilligers draait. Meestal worden de vrijwilligers niet in beeld gebracht en wordt er letterlijk en figuurlijk gefocust op allerlei natuurpracht. Deze tentoonstelling is anders... we bekijken de mensen achter de

vereniging! Deze actie kwam tot stand dankzij een samenwerking van gemeente en vereniging en kreeg daarom de steun van Tandem (info: www.tandemweb.be) "Laureaat van het intern steunfonds van De Post STAR4U".

Trefpunt: Bibliotheek Park Merksem, Van Heybeekstraat 28 A, Antwerpen – Merksem. De tentoonstelling loopt **van 1 tot 31 december**, en is toegankelijk

tijdens de openingsuren van de bibliotheek: dinsdag, woensdag en donderdag van 10 tot 20 u, vrijdag en zaterdag van 10 tot 17 u.

Leergierig? Geboeid door de natuur?

Cursus zangvogels 2011

Elk voorjaar genieten vogelkijkers met volle teugen van de aankomst van onze zangvogels uit Zuid-Europa en Afrika, of van de standvogels die ook opnieuw alle registers opentrekken. Het is een verbazend schouwspel om telkens rond ongeveer dezelfde periode voor de eerste keer opnieuw onze zomergasten te zien, maar het is al evenzeer de moeite om hun zang opnieuw te horen. We organiseren wederom wandelingen in de Bospolder op zondagen, in de Oude Landen op donderdagen en in het Mastenbos op zaterdagen.

De wandelingen starten telkens om **8 u** en lopen van het vroege voorjaar tot begin juni, wanneer de laatste zomergasten arriveren. Zo kunnen we je op een rustige

manier de zang van alle vogels aanleren. Omdat de wandelingen in verschillende biotopen plaatsvinden, komen min of meer alle algemene zangvogels van Vlaanderen aan bod. Als je geïnteresseerd bent, als je vragen hebt of als je je al wil inschrijven kan je contact opnemen met de vogelwerkgroep vogelwerkgroep@antwerpennoord.be of neem voor meer informatie een kijkje op www.antwerpennoord.be/vogelwerkgroep onder cursussen.

De cursus vindt plaats op de volgende data:

- **Mastenbos: zaterdagen 12 en 26 maart, 9 en 23 april, 7 en 21 mei en 4 juni.**

- **Oude Landen: donderdagen 17 en 31 maart, 14 en 28 april, 12 en 19 mei, 2 en 16 juni.**
- **Bospolder: zondagen 20 maart, 3 en 17 april, 1, 15 en 29 mei en 12 juni.**

Blauwborst.

Foto: Jonny Verheyden (FFFS).

Natuur voor groentjes

Natuurpunt Antwerpen Noord presenteert, in samenwerking met Natuurpunt Educatie, een interactieve en wervelende instapcursus voor natuurliefhebbers. In vijf unieke “lessen” en evenveel excursies laten de lesgevers al hun enthousiasme op je los. Je wordt ondergedompeld in de wondere wereld van onze wilde dieren en actuele thema's als klimaat en biodiversiteit. Met praktische tips voor huis en tuin. Noteer dadelijk de cursusdata en schrijf je vliegenvlug in!

Kostprijs: € 25 voor leden en € 30 voor niet-leden, te betalen op rek.nr. BE77 2200 3405 7342 van Natuurpunt Antwerpen Noord met mededeling “cursus natuur

voor groentjes”. Inschrijven vóór 7 januari.

De **theorielessen** vinden plaats in het **Natuur.huis**, Steenstraat 25, Ekeren van **19.30 u** tot **22.30 u** op volgende data: **woensdagen 26 januari, 2, 9, 16 en 23 februari.**

De **praktijklessen** op **zaterdagen 29 januari, 5, 12, 19 en 26 februari.** Trefpunt en startuur van de praktijklessen worden meegedeeld tijdens de theorielessen. Inschrijven kan op het Natuur.huis, tel. 03-541.58.25, of via mail antwerpennoord@natuurpunt.be. Opgelet, je inschrijving is pas definitief na storting van het cursusgeld.

Vergeet je lidkaart niet!

Als lid van Natuurpunt word je extra verwend. Niet-leden betalen € 1,00 per persoon voor deelname aan de natuurwandelingen in één van onze natuurgebieden. Natuurpunt-leden en hun gezinnen mogen gratis deelnemen aan al onze activiteiten (tenzij anders vermeld). Je hoeft alleen je lidkaart van Natuurpunt mee te brengen! Voor meer informatie over onze natuuractiviteiten kan je steeds contact opnemen met het Natuur.huis van Natuurpunt Antwerpen Noord, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, www.antwerpennoord.be.

Op stap met De Kuifleeuwerik

Daguitstap Vlaamse Kust

We maken op **zondag 12 december** een natuureducatieve en vogelgerichte uitstap naar Damme en de Uitkerkse Polder. Deze plaatsen behoren zonder meer tot de interessantste pleisterplekken voor allerlei wintergasten.

Trefpunt: Noorse kerk (Grote Tunnelplaats), Antwerpen om **8 u**. Einde voorzien rond 17 u.

Vogelobservatie Blokkersdijk

Op **zondag 9 januari** gaat onze tocht naar Blokkersdijk. Hier hopen we één of meer zeldzame wintergasten te spotten. Het is in ieder geval de ideale periode om diverse eendensoorten in een prachtkleed te bewonderen.

Trefpunt: Noorse kerk (Grote Tunnelplaats), Antwerpen om **9.30 u**. Einde voorzien rond 12 u.

Vogelexcursie Schouwen-Duiveland

Deze busuitstap, in samenwerking met de afdeling Noorderkempen, vindt plaats op **zondag 23 januari**. In deze periode treffen we heel wat pleisterende overwinteraars aan: een ideale uitstap voor ieder vogelliefhebber!

Trefpunt: Schoten Markt om **7.30 u** of de Heuvelhal in Essen om **8 u**. Einde voorzien in Schouwen rond 17 u. Deze uitstap kost € 15, te storten vóór 9 januari op het

rekeningnummer van De Kuifleeuwerik. Vergeet als mededeling je opstapplaats en je telefoonnummer niet te vermelden!

Vogels in De Kuifeend en de Grote Kreek

Op **zondag 6 februari** trekken we naar De Kuifeend en de Grote Kreek. In dit natuurgebied gebeurden grote werken ten gunste van de natuur! Deze uitstap is een uitgelezen mogelijkheid voor de beginnende vogelkijker om verschillende vogelsoorten te leren kennen. Trefpunt: Natuur.huis, Steenstraat 25, Ekeren om **9.30 u**. Einde voorzien rond 12 u.

Winterwandeling Bospolder-grote put

Op **zondag 20 februari** observeren we vanuit de schuilhutten ongestoord de vogels. In de Bospolder en de grote put valt altijd wel iets te beleven! De Bospolder bekleedt een belangrijke plaats in een snoer van internationaal interessante gebieden voor vogels. Trefpunt: Natuur.huis, Steenstraat 25, Ekeren om **13.30 u**. Einde voorzien rond 16.30 u.

Jaarlijkse ledenavond

De jaarlijkse ledenavond vindt plaats op **zaterdag 19 maart** in Ons Huis, Villerslei 128 in Schoten. We beginnen met een aperitief om **17 u**. Om 18 u kan je genieten van een verrassingsmenu en een glaasje wijn. Daarna nemen we de tijd om gezellig

na te praten en smeden we plannen voor de toekomst. Inschrijven kan door storting van € 35 op het rekeningnummer van De Kuifleeuwerik vóór 5 maart.

Foto: Rafaël Delaedt.

Meer info

Vergeet niet om voor alle activiteiten telkens picknick (voor activiteiten van een hele dag), drank, kijker en veldgidsen mee te brengen. **Legende:**

Activiteit voor het hele gezin

Wandeling

Mogelijkheid tot kostendelend vervoer (0,05 €/km)

Rekeningnr. De Kuifleeuwerik: BE08 1420 6694 8213. Voor alle activiteiten van De Kuifleeuwerik kan je terecht bij Roger Huysmans, tel. 03-324.88.05 of 0476-636.150.

Algemene vergadering met nieuwe dynamiek!

Tekst: Koen Vanaghtmael

Foto's: Rafaël Delaedt

Een vzw moet jaarlijks een algemene

vergadering houden, dat is volgens de wetgeving verplicht. Woorden die in je opkomen bij het horen van het woord algemene vergadering zijn meestal 'saai', 'lang' en 'te lang'... Dit jaar doen we het anders en koppelen we het nuttige aan het aangename. De noodzakelijke wetmatigheden zullen kort en bondig toegelicht worden; het financiële verslag, het jaarverslag en een toekomstvisie of meerjarenplan zijn noodzakelijke onderwerpen die de revue passeren. Maar daarnaast vullen we de algemene vergadering van Natuurpunt Antwerpen Noord aan met enkele interessante korte voorstellingen.

Waterdiertjes

De lokale werking in Brecht heeft de organisatie van de algemene vergadering op zich genomen. In 2010 is er in de lokale werking Brecht een nieuwe dynamiek ontstaan en werd vooral rond het natuurgebied Kooldries - Hoofsweer veel en knap werk verzet. Het oude kleiputtengebied maakt deel uit van de Brechtse Heide en ligt in een groot aaneengesloten open landschap. Het gebied zelf is enorm interessant voor waterdieren, waaronder de beschermde kamsalamander. Maar ook

insecten zwaaien de plak onder water... Bart Vannieuwenhuysse, één van de actieve vrijwilligers en 'bezeten' van waterdiertjes, geeft een voorstelling van wat allemaal onder water te vinden is.

Waterjuffers

Niet alleen onder water valt er van alles te beleven, ook boven water is er redelijk wat natuur te bespeuren.... zoals waterjuffers! De geweldige soortenrijkdom van de waterjuffer spreekt tot ieders verbeelding. De op het eerste zicht op elkaar gelijkende insecten vliegen soms massaal rond beken, vijvers of waterplassen. De ene is al zeldzamer of net algemener dan de andere, waardoor ze bij onderzoekers interesse opwekken. Bovendien zeggen ze door hun aan- of afwezigheid veel over de kwaliteit van de leefomgeving. Jessica Bots is evolutiebiologe én vrijwilligster bij Natuurpunt. Ze bestudeert de waterjuffers al heel lang. Op de algemene vergadering zal ze de bevindingen uit haar

onderzoek toelichten en de prachtige insecten even van naderbij bekijken. Zo krijg je een beknopte uitleg over de levenscyclus van waterjuffers, pittige details over de voortplanting en waarom sommige vrouwtjes... zich als man voordoen. Boeiend, niet?

Gezellig samenzijn

Uiteraard sluiten we de algemene vergadering traditiegetrouw af met een lekker hapje en een drankje. Het napraten na de AV hoort erbij!

Praktisch

Algemene vergadering Natuurpunt Antwerpen Noord op **vrijdag 11 maart vanaf 19.30 u.**
Trefpunt: De Lindeboom, Kerklei 18, Sint-Job-in-'t-Goor. Vooraan is het parochiehuis 't Goorhof. Je vindt De Lindeboom achteraan het gebouw, het lokaal bevindt zich op de 3de verdieping.

Lokale werking Antwerpen Centrum van start!

Tekst: Koen Vanagtmael

In de vorige editie van Natuur.ruimte kon je het al lezen:

de opstart van een lokale Natuurpunt-werking in Antwerpen Centrum. Na het supergezellige praatcafé in 'Het Duvels Genot' gaven een tiental enthousiaste mensen zich op om mee werk te maken van natuur(behoud) in de stad in al haar facetten.

Met de aanleg van Park Spoor Noord werd voor het eerst sinds decennia een nieuwe groene ruimte in de kernstad aangelegd. Foto: Johan Vandewalle.

Wat vooraf ging

Binnen de stad bestaat met De Kuifleeuwewik (zie p. 22) al jaren een bloeiende natuur-historische werking, maar de nood aan een verenigingswerking die zich ook inzet voor het behoud van de natuur en biodiversiteit binnen de kernstad werd steeds groter. Na de opening van Park Spoor Noord en de opwaardering van het noordelijk deel van de 19de eeuwse gordel kwamen er meer signalen in die richting. De

*Een groep enthousiaste deelnemers tijdens het praatcafé.
Foto: Ilse De Schutter.*

voorbij maanden toonden verschillende van onze leden interesse om mee iets uit te bouwen. Zo ontstond een kleine groep mensen die wachtten om te starten. Na het 'praatcafé' werd de groep mooi aangevuld en prikten we een datum voor een eerste overleg.

Geen natuur in de stad?

Op het eerste zicht lijken stadskernen niet de aangewezen plek om veel rond 'natuur' te doen. Stenige grijze straten of terrassen die bol staan van het uitgaansleven lenen zich niet voor natuur en leefmilieu. Of toch...? Inderdaad, er zijn gigantisch veel mogelijkheden! Steden smeken om frisse lucht of een sprietje groen en vele inwoners wachten – bewust of onbewust – op meer ademruimte en biodiversiteit in de stadskern.

Biodiversiteit zei je?

Steden zijn niet de stenige woestijnen die ze lijken.

Verborgen in keldergaten, dakpannen en muurspleten leven tal van dieren en planten die aan het modale menselijke oog ontglippen. Hoog in de lucht vliegen allerlei vogels rond en op de slijkerige kaaimuren van de Schelde of de oude dokken groeien op geniepige wijze zeeasters. Een rijke biodiversiteit die best eens onder de aandacht van de onwetende stadsbewoner mag worden gebracht. De aanwezigheid van tal van deze levensvormen vormt een perfecte basis voor studie en educatie.

Natuurpunt beweegt...

De inwoners van Antwerpen vinden open ruimte en natuur in de stad belangrijk, dat bewijst het succes van bijvoorbeeld Park Spoor Noord. In de stad zijn ook tal van evenementen waar de hulp van verenigingen bij nodig is. Het verenigingsleven is van groot belang voor de samenleving en vormt een goede remedie tegen de alsmaar oprukkende verzuring. Vrijwilligers komen samen,

vinden sociaal contact en werken aan een schitterend doel. Zoals het creëren van meer en betere natuur. Het werkingsveld binnen de stad versterken is dus een mooie en aangename uitdaging!

Een verloren of gewonnen zaak?

Zijn we echt te laat om de teloorgang van natuur en milieu recht te trekken? Is er binnen een stad als Antwerpen echt geen ruimte meer om dingen te verwezenlijken? Natuurpunt Antwerpen Noord is ervan overtuigd dat dit niet zo is. We blijven ijveren voor een beter milieu in de stad. Zo proberen we al jaren door te stoten naar het hoogste niveau van het natuur- en milieubehoud en mee te wegen op het beleid. Bepaalde wijken binnen Antwerpen Noord staan nog in de steigers en moeten nog volop ontwikkeld worden. Ook daar willen we duidelijk blijven maken dat groen in een stad onmisbaar is. We zullen dan ook het nodige doen om de beleidsmakers te overtuigen van het nut voor de inwoners van natuur in de stad!

En... actie!

Op donderdag 4 november ging na het praatcafé de allereerste lokale vergadering van de kersverse werking van start. Het was een aangenaam overleg waar dadelijk een aantal concrete acties uit voortvloeiden.

Als opstartevenement gaan we binnen de stad op zoek naar bijen. Bijen verdwijnen in sneltempo en veel mensen beseffen niet welk belang de honingbij heeft. Kunnen we in de stad bijen vinden? Kunnen we werken aan een betere leefwereld voor bijen binnen een verstedelijkte

*Na een inleiding werd per werkingsveld een aparte gesprekstafel opgezet.
Foto: Koen Vanagtmael.*

omgeving? En wie weet wordt de soort van het jaar 2011 in de stad wel de bij! We proberen binnen te kruipen in een hoogbouw om zo een blik te werpen op het “dak van de stad”. Misschien ontdekken we wel enkele fraaie daktuinen?

De Schelde is nauw verbonden met de stad en het is dan ook logisch dat we er binnen de nieuwe werking even aandacht aan schenken. We kijken vooral naar de waterkwaliteit. De huidige waterkwaliteit is duidelijk beter dan pakweg 20 jaar geleden, dankzij de inzet van bedrijven en de bouw van waterzuiveringsinstallaties. Maar hoe werken dergelijke waterzuiveringen? Wat gebeurt er als je je toilet doorspoelt, van riool over collector tot aan de waterzuivering?

Ook bomen maken onlosmakelijk deel uit van de stad. In 2010 was “de boom” in de stad soort van het jaar. Maar we willen het belang van bomen ook de komende jaren blijven onderstrepen. Binnen de stad zijn er parken, pleintjes en gangen waar je werkelijk op prachtexemplaren botst. We kijken niet enkel naar de soort, maar ook naar de mythe of het verhaal dat achter de bomen schuilt.

Op pagina 20 van dit nummer kan je lezen dat er in december een fototentoonstelling te zien is in de bibliotheek van Merksem. “Fototentoonstelling Natuurpunt Beweegt!” laat je kennis maken met de vrijwilligers achter de vereniging. Geen klassieke natuurfototentoonstelling dus, maar wel het kloppende hart van onze werking. De tentoonstelling gaat in de loop van 2011 naar hartje Antwerpen, gekoppeld aan een ander evenement zoals bijvoorbeeld de boekenmarkt.

Doe je mee?

We hebben nog geen concrete data voor de activiteiten vastgelegd omdat er nog veel voorbereidingswerk moet gebeuren. We houden je op de hoogte via het volgende nummer van Natuur.ruimte, de website en onze digitale nieuwsbrieven. De datum voor de volgende vergadering van de lokale stadswerking ligt nog niet vast maar is voorzien rond half januari. Interesse om mee te doen? Neem dan contact op met Bart Van de Voorde, tel. 0486-34.92.23, bartxvandevoorde@gmail.com of het Natuur.huis, 03-541.58.25, antwerpennoord@natuurpunt.be.

Mossen, juweeltjes van de winterse natuur

Tekst: Dirk De Beer

Foto's: Rafaël Delaet (FFFS)

Iedereen weet natuurlijk wat mossen

***zijn:** dat zijn die lastige groene plantjes die "onze gazon verpesten". Voor anderen zijn het dan weer decoratieve plukken waarmee je bloemstukken kan opfleuren. Romantische zielen denken misschien eerder aan zachte moskussens op de bosbodem, waarop je je met je geliefde kan neervlijen...*

Het fraai haarmos is een typische soort op zandbodem.

Wie wat meer met de natuur vertrouwd is, weet dat mossen sporenplanten zijn en dat ze stammen uit oeroude tijden, toen er zelfs nog geen bloeiende

Het gewoon dikkopmos voelt zich overal thuis, op schors, steen en grond.

planten waren. Eigenlijk bestaan er twee (of drie) grote groepen. Enerzijds de bladmossen, waarbij de blaadjes schijnbaar willekeurig langs de stengel zijn ingeplant. Anderzijds de levermossen, waarbij de blaadjes in twee rijen langs de stengel zijn ingeplant, of die groene korsten op de bodem vormen. In tegenstelling tot hun collega's de zaadplanten voelen mossen zich juist het best... tijdens de winter. 's Winters tooien ze zich met kapseltjes, huikjes, nieuwe bladeren. Voor wie deze winterse kroonjuwelen eens van nabij bekijkt, gaat een fascinerende wereld open...

Gevoelige indicatoren

Meer nog dan hogere planten zijn mossen zeer gevoelig aan de omgeving waarin ze groeien. Dat is eigenlijk best te begrijpen: hogere planten zijn door hun uitgebreide wortelgestel in staat om zelf actief op zoek te gaan naar water en voedsel. Mossen moeten het stellen met wat er in de onmiddellijke omgeving voorhanden is. Bovendien leven

ze voor een groot deel letterlijk van de hemelse dauw. Geen wonder dus dat ze zeer gevoelig zijn aan luchtvervuiling, aan de zuurtegraad en de chemische samenstelling van de bodem waarop ze groeien. Zo waren nogal wat epifytische soorten (die groeien op de stam of takken van bomen) omstreeks 1980 zo goed als uitgestorven. Pas de laatste jaren doen ze het weer beter. De oorzaak is eenvoudig: vanaf de 19de eeuw werden op grote schaal zwavelhoudende brandstoffen gebruikt. Pas recent kwamen er zeer strenge zwavelnormen. Als je weet dat zwavel zowat synoniem is aan gif voor mossen, dan valt deze trend gemakkelijk te begrijpen. Een ander gif voor vele mossoorten is ammoniak. In gebieden met intensieve landbouw valt daarom op het vlak van mossen nog maar weinig te beleven. We merken nu zelfs dat in een geïndustrialiseerde omgeving een veel rijkere mossenbegroeiing aanwezig kan zijn dan in landbouwgebieden. Mossen kunnen ons verder veel leren over de rijpheid van bossen.

In onze streken zijn natuurlijke bossen sedert vele honderden jaren verdwenen. De bomen zijn voor het grootste deel aangeplant en de kruidlaag is dikwijls verstoord door ontginningen in het verleden, maar de mossen kunnen ons vertellen met welk bostype we te maken hebben.

Heropleving mossenstudie

De wetenschappelijke belangstelling voor mossen is laat op gang gekomen, pas op het einde van de 18de eeuw. Ons land speelde toen een vooraanstaande rol, met klinkende namen als B.C. Dumortier. In de loop van de 20ste eeuw daalde de belangstelling voor onze mossen. Alle energie ging toen naar de onuitputtelijke tropen, waar nog zoveel te ontdekken was. Hier was alles gevonden, was toen de algemene opinie. Toch nam de bekende Plantentuin van Meise nog het initiatief om een uitgebreide mossenflora voor België uit te geven. Het eerste deel verscheen in 1959 maar het werk werd nooit beëindigd. Ondertussen was wel een nieuwe generatie opgestaan die zich vol enthousiasme stortte op de mossenstudie. Heden ten dage zijn ongetwijfeld een pak meer mensen bezig met de studie van mossen dan ooit het geval is geweest. De aloude bewering dat Vlaanderen letterlijk platgelopen was en dat er niets meer te ontdekken viel, werd vlug achterhaald. Naar schatting zijn in de laatste decennia 30 tot 40 soorten ontdekt die nooit eerder in Vlaanderen gevonden waren! De studie van mossen is niet alleen een boeiende bezigheid, het leert ons ook heel wat over de toestand van de natuur in onze buurt.

Eén van de vele soorten haarmuts. Deze groep groeit typisch op boomschors maar kan alleen met een binoculaire loop gedetermineerd worden.

'Hot-spots' Antitankgracht en Schans van Smoutakker

De afgelopen jaren werden heel wat mossenexcursies langsheen de Antitankgracht in onze regio uitgevoerd, gemiddeld meer dan één per week. Ook de Schans van Smoutakker in Stabroek, één van onze natuurgebieden, werd bezocht. Deze inspanning leverde 149 mossoorten op, of liefst 30% van de Vlaamse mossenflora! Hiervan was één soort nieuw voor België, waren er drie nooit eerder in Vlaanderen gevonden en kunnen er vijf aanzien worden als uiterst zeldzaam. Dat betekent dus dat een tiental mossoorten bijna uitsluitend langs de Antitankgracht voorkomen. Hiermee is het gebied één van de 'hot-spots' voor mossen in Vlaanderen geworden! De ruïnes van de Schans van Smoutakker

vormen een ideale plek voor heel wat bijzondere mossoorten van 'kalksteenrotsen' dankzij de rijke afwisseling van zonnige en beschaduwde plekje. Omdat de sporen van mossen vele honderden kilometers met de wind meegevoerd kunnen worden, is de Schans van Smoutakker gekoloniseerd door soorten die in Vlaanderen altijd zeldzaam zijn geweest. De meest bijzondere soorten die op de Schans van Smoutakker werden aangetroffen, zijn het klein klokhoedje (enige gekende vindplaats van deze soort in Vlaanderen!), het groot klokhoedje, slank snavelmos, kalkvedermos, oranje-steeltje en zijdemo. Weerom een bewijs dat onze natuurgebieden een hotspot vormen voor de biodiversiteit in Vlaanderen!

Hieronder vind je een chronologisch overzicht van onze activiteiten. De praktische informatie staat bij elke activiteit vermeld tenzij er elders in dit blad meer aandacht aan wordt besteed.

Meer informatie kan je ook bekomen in ons Natuur.huis, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, fax 03-541.63.55 of e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be. Voor de meest actuele informatie kan je ook op onze websites terecht: www.antwerpennoord.be en www.scheldeschorren.be.

De meeste activiteiten zijn gratis voor leden (tenzij anders vermeld). Niet-leden betalen € 1 voor activiteiten in onze natuurgebieden. Vergeet dus niet je lidkaart mee te nemen. Veel plezier.

december

woe 1	Merksem, foto-tentoonstelling Natuurpunt Beweegt!, t.e.m. 31 december, zie p. 20	zon 12	9.30 u, Antwerpen – Berendrecht, werkdag Opstalvalleigebied, zie p. 9	zon 23	7.30 u, Schoten, vogel-excursie Schouwen-Duiveland, zie p. 22
zat 4	10 u, Antwerpen – Ekeren, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie vorig nummer	don 16	20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur Natuurpunt Antwerpen Noord, Natuur.huis. Vraag de agenda op in het Natuur.huis.	zon 23	10 u, Prosperpolder, Ganzondag, zie p. 19
zat 4	10 u, Wuustwezel, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie vorig nummer	zon 19	13.30 u, Wuustwezel – Gooreind, winterwendwandeling Groot Schietveld, zie p. 19	woe 26	19.30 u, Antwerpen – Ekeren, cursus Natuur voor groentjes, zie p. 21
zat 4	11 u, Stabroek, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie vorig nummer			don 27	20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur Natuurpunt Antwerpen Noord, zie don 16 december
zon 5	10 u, Antwerpen – Ekeren, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie vorig nummer			zat 29	Antwerpen – Ekeren, cursus Natuur voor groentjes, zie p. 21
zon 5	10 u, Stabroek, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie vorig nummer			zat 29	9.30 u, Antwerpen – Ekeren, knotwilgenactie Lindehoeve, zie p. 9
zon 5	10 u, Wuustwezel, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie vorig nummer			zat 29	13 u, Schoten, fototentoonstelling Fauna Flora Fotoclub Schoten, zie p. 20
zon 5	10 u, Antwerpen – Zandvliet, voordracht Vier seizoenen op de Scheldeschorren, zie p. 20			zon 30	9.30 u, Antwerpen – Berendrecht, werkdag Opstalvalleigebied, zie p. 9
zat 11	9 u, Brecht, werkdag De Kooldries, zie p. 9			zon 30	10 u, Schoten, wandeling Het Wijtschot, zie p. 18
zon 12	8 u, Antwerpen, daguitstap Damme en Uitkerkse Polder, zie p. 22			zon 30	10 u, Schoten, fototentoonstelling Fauna Flora Fotoclub Schoten, zie p. 20
				zon 30	14 u, Antwerpen – Ekeren, nieuwjaarswandeling Bospolder, zie p. 18

januari

zon 2	9.30 u, Antwerpen – Lillo, Schorrenborrelwandeling, zie p. 19
zat 8	9.30 u, Antwerpen – Schoonbroek, werkdag Ekers Moeras, zie p. 9
zon 9	9.30 u, Antwerpen, vogelobservatie Bloklersdijk, zie p. 22
zat 15	9.30 u, Antwerpen – Ekeren, knotwilgenactie Mariahoeve, zie p. 9
zon 16	14 u, Schoten, wandeling 't Asbroek, zie p. 19
zat 22	9.30 u, Antwerpen – Schoonbroek, werkdag Bospolder, zie p. 9
zat 22	10 u, Brasschaat, Dag van de Pad, zie p. 18
zat 22	Brasschaat, start paddenoverzetactie t.e.m. 31 maart, zie p. 18

februari

- woe 2 19.30 u, Antwerpen – Ekeren, cursus Natuur voor groentjes, zie p. 21
- zat 5 Vogels voeren en beloeren, zie p. 15
- zat 5 9.30 u, Antwerpen – Schoonbroek, werkdag Ekers Moeras, zie p. 9
- zat 5 20 u, Brecht, paddenoverzetactie t.e.m. 31 maart, zie p. 18
- zat 5 Antwerpen – Ekeren, cursus Natuur voor groentjes, zie p. 21
- zon 6 Vogels voeren en beloeren, zie p. 15
- zon 6 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, vogelexcursie De Kuifeend en de Grote Kreek, zie p. 22
- zon 6 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, voordracht SOS Dolfijn, zie p. 20
- zon 6 14 u, Stabroek, glühweinwandeling Ravenhof, zie p. 19
- woe 9 19.30 u, Antwerpen – Ekeren, cursus Natuur voor groentjes, zie p. 21
- don 10 20 u, Schoten, info-avond biodiversiteit en klimaat, zie p. 11
- zat 12 9.30 u, Antwerpen – Schoonbroek, werkdag Bospolder, zie p. 9
- zat 12 Antwerpen – Ekeren, cursus Natuur voor groentjes, zie p. 21
- woe 16 19.30 u, Antwerpen – Ekeren, cursus Natuur voor groentjes, zie p. 21
- zat 19 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, werkdag Ruige Heide, zie p. 9
- zat 19 Antwerpen – Ekeren, cursus Natuur voor groentjes, zie p. 21
- zon 20 13.30 u, Antwerpen – Schoonbroek,

winterwandeling
Bospolder en grote put,
zie p. 22

- woe 23 19.30 u, Antwerpen – Ekeren, cursus Natuur voor groentjes, zie p. 21
- don 24 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur Natuurpunt Antwerpen Noord, zie don 16 december
- zat 26 Antwerpen – Ekeren, cursus Natuur voor groentjes, zie p. 21
- zon 27 9.30 u, Antwerpen – Berendrecht, werkdag Opstalvalleigebied, zie p. 9

maart

- zat 5 Dag van de Vrijwilliger, info Natuur.huis
- zon 6 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, wandeling equinoxgetijden, zie p. 19
- vrij 11 19.30 u, Brecht – Sint-Job-in-'t-Goor, algemene ledenvergadering Natuurpunt Antwerpen Noord, zie p. 23
- zat 12 8 u, Kapellen, zangvogelcursus Mastenbos, zie p. 21
- zat 19 17 u, Schoten, ledenavond werking De Kuifleeuwierik, zie p. 22

De Bynnex-kijkers van Natuurpunt

10%
korting voor leden
van Natuurpunt

Oog in oog
Beleef de natuur
vanop de eerste rij

Bynnex Andes 8 x 42
niet-ledenprijs: 197 euro
(incl. BTW)

Bynnex Everest 10 x 42
niet-ledenprijs: 275 euro
(incl. BTW)

Verkooppunten

Natuurpunt-winkel Antwerpen Noord
Steenstraat 25 • 2180 Ekeren
03-541 58 25 • antwerpennoord@natuurpunt.be

Natuurpunt-winkel
Stationstraat 40 • 2800 Mechelen • 015-43 16 88
www.natuurpunt.be/winkel • winkel@natuurpunt.be

natuurpunt
Natuur voor iedereen

Natuur.huis, Natuur.documentatiecentrum en Natuur.winkel

Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, fax 03-541.63.55

e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be

website: www.antwerpennoord.be

Van maandag tot en met vrijdag open van 10 tot 17 u.

BTW-nummer: BE 0429 415 832.

Contactpersonen

Bospolder, Ekers Moeras & Muisbroekbos: Willy Ibens (03-651.99.59), Marc Smolders (03-542.05.71) en Stefan Versweyveld (03-645.94.10)

De Kuifeend en de Grote Kreek: Ludo Benoy (03-825.45.59)

Fort van Brasschaat: Filip Borms (0473-91.90.51) en Willy Ibens (03-651.99.59)

Galgeschoor & Groot Buitenschoor: Eddy Rottiers (03-775.00.22), Koen

Vanagtmael (03-541.60.04) en Frank Wagemans (03-651.44.67)

Het Rood: Paul Osterrieth (03-237.08.11) en Johan Vandewalle (0497-44.67.66)

Het Wijtschot: Leo Claessens (03-646.94.81)

Hoekse Beemden: Freddy Heye (03-636.00.41)

Huzarenberg: Harry Van der Horst (03-568.15.78)

Kooldries-Hoofswaer: Rudi Bosschaerts (03-636.38.62)

Opstalvalleigebied: Guy Leys (03-569.00.38), Gie Goris (03-568.62.38), Frank Goossens (0487-468.269)

Oude Landen: Willy Ibens (03-651.99.59), Guy Leys (03-569.00.38) en Fons Vervoort (03-647.18.70)

Ruige Heide: Guy Leys (03-569.00.38)

Schans van Smoutakker: André D'Hoine (03-664.02.42)

't Asbroek: Hugo Koens (03-658.01.09)

Werking Beleid: Johan Vandewalle (0497-44.67.66)

Werking Kerkuilen: Fons Vervoort (03-647.18.70)

Werking Kuifleeuwerik: Roger Huysmans (03-324.88.05)

Werking Natuur- en Milieueducatie: Annie De Koninck (03-664.92.36)

Werking Vleermuizen: Filip Borms (0473-91.90.51)

Werking Vlinders: Hugo Wouters (03-569.05.78)

Werking Vogels: Bram Vogels (0496-44.77.93)

Werking Antwerpen-centrum: Bart Van de Voorde (0486-34.92.23)

Werking Berendrecht, Zandvliet en Lillo: Guy Leys (03-569.00.38)

Werking Brasschaat: Johan Neegers (03-653.22.03)

Werking Brecht: Freddy Heye (03-636.00.41)

Werking Ekeren: Rit Van Damme (03-248.12.65)

Werking Kapellen: Marie-Paule Schelfout (03-665.11.01)

Werking Schoten: Hugo Koens (03-658.01.09)

Werking Stabroek: Harry Van der Horst (03-568.15.78)

Werking Wuustwezel: Marc Vanbrabant (03-669.88.07)

Natuurpunt Antwerpen Noord is een regionale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Dat betekent deel uitmaken van een grote vereniging met meer dan 90.500 gezinnen die in Vlaanderen meer dan 18.000 ha natuurgebied beheert.

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 24. Te storten op rekeningnr. BE77 2200 3405 7342 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel **Natuur.blad** als **Natuur.ruimte**. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuur.winkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 7 een abonnement op **Natuur.ruimte** nemen. Te storten op rekeningnr. BE77 2200 3405 7342 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Opvangcentrum voor Vogels en Wilde Dieren**Brasschaat vzw**

Floris Verbraekenlei 32

2930 Brasschaat

tel. 0473-48.48.97

e-mail: peeters.m@skynet.be

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 30 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten op BE56 2930 2120 7588 met vermelding 'project 3797 Antwerpen Noord'.

Natuur.ruimte is het driemaandelijks ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Noord.

Werkten mee aan dit nummer:

Ludo Benoy, Iris Buermans, Dirk De Beer, Rafaël Delaet, Ilse De Schutter, Hubert Michiels, Jorgen Opdebeeck, Mart Pauwels, Rina Peys, Kathleen Quick, Ludo Roothaert, Koen Vanagtmael, Johan Vandewalle, Saskia Verbaenen, Sofie & Stefan Versweyveld, Bram Vogels.

Illustraties en foto's:

Pierre Blockx, Jean-Pierre Bonnel, Marc Bruyndoncx, Rafaël Delaet, Ilse De Schutter, Fauna Flora Fotoclub Schoten (FFFS), foto-archief Natuurpunt Antwerpen Noord, Martin Flade, Marijke Kloeck, Guy Leys, Rina Peys, Koen Vanagtmael, Bea Van der Aa, Johan Vandewalle, Dre Vansteenvoort, Pascale Vantieghem, Walter Van Ginhoven, Jonny Verheyden.

Foto voorpagina: Een overvliegende grauwe gans.

Foto: Jean-Pierre Bonnel (FFFS).

Foto achterpagina: Koop snel de nieuwe Natuurpuntkalender 2011 en steun de vernieuwing van ons beheermateriaal na de brand in de loods.

Foto: Natuurpunt.

Oplage: 4.500 exemplaren

Natuurvoedingswinkel
De Groene wijzer

Joris Crikemans en Maria Verbraeken
 Molenweg 18 te Brasschaat Mariaburg

**Gespecialiseerd in
 biologische voedingswaren**

Sterk in
Biologische KAZEN
Biologische SAPPEN & WIJNEN

Tel 03 664 73 85 Fax 03 605 18 92 Open: Di-Vr 8:30u tot 18u za 9u tot 17u
 zondag en maandag gesloten

www.degroenewijzer.be

Polderke

Je kan nog steeds ons eigen bier **Polderke** verkrijgen in de Natuur.winkel. Een flesje kost € 1,30, een bak Polderke kost € 28,50. De geschenkverpakking (een houten bakje met vier flesjes en een glas) is een echte aanrader en kan je kopen voor € 11,20. Alle prijzen zijn inclusief statiegeld. Volgend jaar krijgt Polderke ook een bio-certificaat. Alle ingrediënten zijn vanaf dan volledig biologisch geteeld.

Motorland is een sterke Europese organisatie van onafhankelijke vakhandelaars in tuingereedschap en tuinmachines die door hun gezamenlijke aankoopkracht topmerken aan concurrentiële prijzen aanbieden, in combinatie met de zekerheid en service eigen aan de vakspecialist.

**De zekerheid van de juiste
 keuze aan de juiste prijs.**

Scherp geprijsde topmerken.

Gespecialiseerd advies.

Service gegarandeerd.

Ook verhuur van tuinmachines.

MOTORLAND VERBEKE

MOTORLAND EYCKERMAN

MOTORLAND VAN DER STOCK

UW SPECIALIST IN TUINMACHINES

MOTORLAND VERBEKE • Deinsesteenweg 59 • 9031 Drongen • Tel. 0499-20 20 20 • Fax 03-645 43 62 • info@motorlandverbeke.be • www.motorlandverbeke.be
MOTORLAND EYCKERMAN • Kapelsesteenweg 127 • 2180 Ekeren • Tel. 03-646 22 88 • Fax 03-645 43 62 • info@eyckerman.be • www.eyckerman.be
MOTORLAND VAN DER STOCK • Grote Baan 138 • 9100 Sint-Niklaas • Tel. 03-775.30.50 • Fax 03-755.16.46 • info@vanderstock.be • www.vanderstock.be

Natuurpuntkalender 2011

De Natuurpuntkalender 2011 is weer te koop in onze winkel. Met deze kalender haal je dertien prachtige natuurfoto's in huis; elke maand een plezier om naar te kijken! En natuurlijk is de nodige ruimte voor het noteren van je afspraken voorzien. Door het kopen van de kalender geef je Natuurpunt een extra steuntje, en daar zijn we je dankbaar voor...

De opbrengst wordt gebruikt voor het vervangen van klein en groot materiaal dat verloren is gegaan bij de brand in onze loods aan de Donkweg in Ekeren. We berichtten daarover in de vorige Natuur.ruimte. De Natuurpuntkalender 2011 kost niet meer dan € 8,50. Doen dus! We wensen jullie meteen ook al een fijne start voor 2011.